

IN NAPOLEON'S SHADOW

**The First Edition in English
of the complete Memoirs of**

LOUIS-JOSEPH MARCHAND

**Valet and Friend of the Emperor
1811 – 1821**

Preface bij JEAN TULARD

Produced bij PROCTOR JONES

791 blz., 1998

Vertaald uit het Engels in het Nederlands door Roel K. Vos (Apeldoorn)

april 2022 – mei 2022

BOEK 2

SINT-HELENA (blz. 295 – 736)

DEEL 9

LAATSTE EERBIED

683 *Leeg*

684 *Leeg*

HOOFDSTUK 26 (blz. 685 – 707)

Doodsverklaring – Voorbereiding voor de begrafenis en autopsie -

Regelen van de begrafenis­kapel –

Verslagen van de autopsie en het plaatsen in de kist –

Inventarisaties

685 Een band werd geplaatst door dokter Antommarchi onder de kin van de Keizer om te voorkomen dat de mond open ging staan. Omdat we tot middernacht moesten wachten om het lichaam van de Keizer te wassen en hem op een ander bed te leggen, lieten we het over aan vader Vignali, Saint-Denis, Pierron en Noverraz om te waken over het lichaam en als antwoord op de vraag van de groot-maarschalk, kwamen we tezamen in de biljartkamer om de doodsverklaring te ondertekenen. Het was daar, dat in overeenstemming met de Keizers wens en in aanwezigheid van graaf de Montholon en vader Vignali ik graaf Bertrand het testament, de codicillen en het ontvangstbewijs van dhr. Laffitte overhandigde, zoals de Keizer me gezegd had te doen na zijn dood.

We lazen de twee codicillen, die onmiddellijk na zijn dood moesten worden geopend: één betrof de bedragen, die de Keizer uit zijn persoonlijke fondsen aan al de mensen van zijn huishouding gaf en de aalmoezen, die hij verdeelde onder de armen op Sint-Helena.

April, de 15e 1821, Longwood

Dit is een codicil aan mijn testament.

1e. Ik wens dat mijn overblijfselen zullen rusten aan de oevers van de Seine, te midden van het Franse volk, dat ik zo lief had.

2e. Ik laat na aan de graven Bertrand, Montholon en aan Marchand het zilver, de juwelen, het porseleinen servies, meubels, boeken, wapens, ed. en in het algemeen alles wat ik bezat op Sint Helena.

Dit codicil is geheel geschreven met mijn eigen hand en dichtgeplakt met mijn zegels

NAPOLÉON

686

Graaf de Montholon vertelde ons dat hem door de Keizer was opgedragen onmiddellijk na zijn dood in onze aanwezigheid een codicil te openen, gedateerd 16 april j.l., waarin staat:

April, de 16e, 1821, Longwood

Dit is een tweede codicil aan mijn testament.

Met mijn eerste codicil van vandaag laat ik na al mijn bezittingen, die ik heb op Sainte-Hélène aan de graven Bertrand en Montholon en aan Marchand. Dit is een manier om de Engelsen buiten spel te zetten. Mijn wil is dat mijn bezittingen op de volgende manier verdeeld zullen worden:

1e. Ik heb 300.000 francs in zilver en goud, waarvan 30.000 francs apart gehouden zullen worden om mijn huisgenoten te betalen. Het restant zal als volgt worden verdeeld:

50.000 aan Bertrand;

50.000 aan Montholon;

50.000 aan Marchand;

15.000 aan Saint-Denis;

15.000 aan Noverraz;

15.000 aan Pierron;

15.000 aan Vignali;

10.000 aan Archambault;

10.000 aan Coursot;

5.000 aan Chandellier;

De rest zal als gratificatie gegeven worden aan de Engelse artsen, de Chinese bedienden en aan de pastoor van de kerk.

2^e. Ik laat na aan Marchand mijn diamanten collier.

3^e. Ik laat na aan mijn zoon alle zaken, die ik dagelijks gebruikte, volgens lijst A, hieraan gehangen.

4^e. Al het overige van mijn bezittingen zal verdeeld worden tussen Bertrand, Montholon, Marchand met de restrictie dat niets verkocht zal worden dat aan mijn lichaam zat.

5^e. Ik laat na aan Madame, mijn zeer goede en geliefde moeder, de bustes, grote schilderijen, kleine schilderijen in mijn kamers en zestien zilveren adelaars, die zij zal verdelen onder mijn broers, zusters en neven. (Ik draag Coursot op deze voorwerpen naar Rome te brengen.) Evenals de Chinese kettingen en colliers, Marchand zal ze geven aan Pauline.

6^e. Al deze voorwerpen (giften), in dit codicil genoemd, zijn onafhankelijk van die gedaan in mijn testamet.

7^e. Mijn testament zal in Europa geopend worden in aanwezigheid van de personen,

die de enveloppe getekend hebben.

8°. Ik wijs aan als mijn executeurs-testamentair de graven Montholon, Bertand en Marchand.

Dit codicil, geheel geschreven door mijn eigen hand, is ondertekend en verzegeld met mijn zegels.

NAPOLÉON

Montholon, Bertrand, Marchand, Vignali

687 Na dit voorgelezen te hebben, las graaf de Montholon ons een brief voor, door de Keizer gedictieerd aan hem op 25 april om naar de gouverneur gezonden te worden na zijn dood. Het is een getuigenis van de energieke afwijzing van zijn ziel als hij naar zijn graf wordt gedragen; hier is het:

Gouverneur:

Ik heb de eer u te informeren dat Keizer Napoleon gestorven is op, na een lange en pijnlijke ziekte. Hij heeft mij geautoriseerd, als u dat wenst, u op de hoogte te brengen van zijn laatste wensen. Laat u aub. weten welke regelingen er door uw regering getroffen zijn omtrent de terugbrenging van zijn lichaam naar Europa, evenals de terugkeer vande leden van zijn gevolg.

Ik verblijf, enz.

Getekend: graaf de Montholon

Als antwoord op deze brief informeerde de gouverneur ons de volgende dag, 6 mei om 17.00u., dat sinds 1820 hij bevolen was het niet toe te staan de stoffelijke overblijfselen van Generaal Bonaparte van het eiland weg te laten gaan, maar dat het hem niet kon schelen waar ze werden begraven. Die keuze was aan ons. Als resultaat van deze regelingen, waar tegen we alleen konden protesteren en wijzend op het respect, verschuldigd aan de laatste wensen van de dode, kozen we de Torbett bron.

Toen de Keizer naar de groot-maarschalk ging, toen deze woonde in Hutt's Gate, ging hij met enige moeite naar beneden in de vallei, die tegenover dat huis ligt en bereikte een klein plateau, van waaruit hij de oceaan kon zien. Een bron met helder en koel water aan de voet van drie wilgen lesten zijn dorst en gaven hem schaduw. Hij vond het water erg verfrissend en zei tegen graaf de Montholon, toen hij deze plek verliet: 'Bertrand, als na mijn dood mijn lichaam in handen van mijn vijanden blijft, plaats het dan hier.'

688 Eenmaal terug op Longwood vroeg hij of we elke dag voor hem dit frisse water uit deze bron zouden halen. Een Chinees kreeg dit werk opgedragen en de Keizer dronk alleen dat water, dat hij zo helder vond en dat hem gebracht werd in twee grote zilveren flacons, zoals op het veld gebruikt. Dus Zijne Majesteit was slechts één keer op deze plek geweest, maar hij had er een prettige herinnering aan, omdat de sereniteit hem had getroost; met als gevolg dat deze plek werd gekozen als zijn begraafplek, op advies van graaf Bertrand. Die avond hielden we ons bezig met het maken van zijn doodsverklaring met de volgende woorden:

Doodverklaring van de Keizer,

Wegens het ontbreken van de officiële registers van de keizerlijke familie, ontworpen door de senatus consultus voor dat doel, heb ik graaf Bertrand, groot-maarschalk van Keizer Napoleon, als ambtenaar van zijn hushouding, het huidige document geschreven met de bedoeling te bevestigen dat op deze dag, 5 mei 1821 om 17.45u. Keizer Napoleon in zijn kamers is overleden op Longwood, eiland Sint-Helena

als gevolg van een lange en pijnlijke ziekte, in de riten van het Rooms Apostolische en Katholieke geloof in de aanwezigheid van wij de ondertekenaars en van alle leden van Zijne Majesteits huishoudelijke dienst op Longwood.

Longwood, eiland Sint-Helena, 5 mei 1821.

Getekend: graaf Bertrand, graaf de Montholon

Verklaring van de opening van het testament en de codicillen aan graaf de Montholon en de opening van het tweede codicil op deze dag, 5 mei 1821 te Longwood, eiland Sint-Helena:

Wij, ondergetekenden, graaf Bertrand, graaf de Montholon, Vader Vignali en Louis Marchand, zijn bijeen gekomen op bevel van Keizer Napoleon, onmiddellijk na zijn dood;

Dhr. Marchand verklaarde ons dat hij in bezit heeft en door de Keizer is gemachtigd het volgende aan graaf de Montholon te presenteren, wat hij in onze aanwezigheid deed:

- 1. Negen enveloppen of pakketjes, verzegeld met het keizerlijke wapen en door die van ons, zoals beschreven is in de verslagen van 27 april j.l.;*
- 2. Eén pakketje, verzegeld met het keizerlijk wapen;*
- 3. Twee ontvangstbewijzen;*
- 4. Twee papieren in verscheidene stukken gescheurd;*
- 5. Een diamanten halssnoer.*

689

Dhr. Marchand vertelde ons ook, dat hij in het bezit was van drie mahoniehouten kistjes, genoemd de voorgaande verslagen van 27 april j.l. en ongeveer 6.000 francs in wit zilver, in overeenstemming met zijn boekhouding.

Graaf de Montholon verklaarde dat hij in het bezit was van het volgende:

- 1. Ongeveer 100.000 francs in goud;*
- 2. Twee gouden snuifdozen, een met een antieke camee er op; dat hij in zijn hand een ongetekend papier hield getiteld 8^e codicil, gedeeltelijk geschreven door de Keizer en gedeeltelijk onder zijn dicteren, nadat het delirium inzette.*

Graaf Bertrand verklaarde dat hij in het bezit was van de wapens van de Keizer.

In overeenkomst met onze instructies, gingen we onmiddellijk door met de opening van codicil no. 2 en met de uitvoering van haar instructies, presenteerden wij het voornoemde diamanten halssnoer aan dhr. Marchand, voorwerp dat hij ons terug gaf indien latere codicillen er een andere bestemming voor zouden noemen.

We hebben onze zegels geplaatst op de wapens, waarna we deze verklaring klaar maakten en ondertekenden op bovengenoemde datum.

Getekend: graaf Bertrand, graaf de Montholon, Vignali, Marchand

Zo hadden we ons dus gewend tot de onmiddellijke zaken, we wachtten tot middernacht, aangewezen door de dokters om het lichaam van de Keizer van zijn bed te halen.

Noverraz, Saint-Denis, Pierron en ik vervulden deze eerwaarde plicht, geholpen door de dokters, in aanwezigheid van graaf Bertrand, graaf de Montholon en vader Vignali. Hoe verdrietig waren onze gedachten bij het zien van het ontzielde lichaam van de man, die Europa had beheerst, uitgestrekt op een veldbed, dood in verbanning.

Na zijn lichaam te hebben gewassen met eau-de-cologne vermengd met zuiver water, schoor Noverraz hem ondanks zijn zwakke conditie (een deel van de scheerspullen zijn heden in mijn bezit als relikwie). Toen deze respectvolle plicht gedaan was, deden we hem een hemd aan en legden hem op het tweede veldbed, dat voor dit doel was opgemaakt. Dit verving het exemplaar, waar we hem vanaf hadden getild en de dokter

plaatste de kinband terug, die we hadden verwijderd. In deze staat leek het gezicht van de Keizer net zo als toen hij Consul was; zijn licht getekende mond gaf zijn gezicht een tevreden blik

690 en hij leek niet ouder dan dertig jaar. De rust op zijn gezicht leek meer op de slaap dan op de dood. Hadden we op dat moment een afdruk van zijn gezicht gemaakt, dan zou het veel beter zijn geweest dan het exemplaar twee dagen later genomen: de kenmerken van het gezicht waren toen al verouderd als gevolg van het inzakken van het vlees, dat op die tijd strak was. We brachten toen vlakbij het bed twee kleine tafels, waarop we kandelaars plaatsten met lichtkaarsen, zoals in een kapel. Vader Vignali legde een zilveren kruis op de borst van de Keizer en na verwijdering van alle onnodige voorwerpen trokken we ons terug. De Keizer was overgelaten in de handen van de priester, die het lichaam niet verliet tot dat het begraven werd. Pierron en dokter Arnott (360) wachtten tot de volgende dag met het inrichten van de doodskapel (361).

Ik had me nauwelijks een uur terug getrokken, toen graaf de Montholon me kwam zeggen dat de gouverneur, zijn staf en de Franse commissaris om 06.00u. naar Longwood zouden komen. Hudson Lowe arriveerde om 07.00u.; hij had bij zich zijn staf, schout-bij-nacht Lambert, generaal Coffin (362) en de markies de Montchenu samen met diens aide de camp dhr. Gors, een paar zeeofficieren en een paar eilanddokters en chirurgen. De bedoeling van dit bezoek was dat zowel hij als de Franse commissaris zouden verifiëren dat de Keizer echt dood was. Alles was klaar voor deze ontvangst; de heren kwamen via het bordes binnen en werden in de salon gelaten, nu de slaapkamer van de Keizer, waar een dodelijke stilte heerste. Vader Vignali zat naast het bed te bidden en Pierron, Saint-Denis, Noverraz en ik stonden elk op een hoek.

360. In de Lowe Papers, beweert de gouverneur, dat dokter Arnott gedurende de nacht van 5 mei over het lichaam waakte.

361. Aantekening van Marchand:

De volgende dagen werd er gewaakt bij het lichaam van de Keizer, dag en nacht, door Saint-Denis, Noverraz, Pierron, Cursot, Archambault en Chadelier, om de beurt.

362. Schout-bij-nacht Robert Lampert (1772-1836) commandeerde de Sint-Helena-post van juli 1820 tot september 1821. Hij vroeg om een onderhoud met de Keizer, maar werd niet ontvangen. Hij heeft enkele interessante, maar niet-gepubliceerde brieven over Sint-Helena nagelaten.

Brigade-generaal John Pine Coffin commandeerde de troepen op Sint-Helena vanaf augustus 1820.

691 Na de gouverneur begroet te hebben, nodigden graaf de Montholon en graaf Bertrand hem uit het bed te naderen, waarin de stoffelijke overblijfselen van de Keizer lagen. Gevolgd door de markies de Montchenu en zij, die hem volgden, naderde hij langzaam en hij zei tegen de markies met betrekking tot de Keizer: 'Herkennt u hem?' De markies knikte eerst, zei toen: 'Ja, ik herken hem.' Na een paar ogenblikken van religieuze gedachten trokken zij zich terug. Ik merkte op dat in het spreken over de Keizer, hij afstand had gedaan van de naam 'generaal'. Ik moet zeggen, dat bij het weggaan, ze allen met diepe eerbied bogen. Mij was verteld dat de gouverneur, toen hij wegging, tegen graaf de Montholon zei, dat zijn regering haar standpunt had gewijzigd, het ministerie had hem geïnformeerd dat de tijd aanbrak, dat hij vrij zou zijn en hij zei tenslotte: 'Hij is dood, alles is voorbij, morgen zullen we onze laatste eerbied aan hem schenken.' Hij bood dokter Antommarchi de diensten van een dokter aan, die vaardig was met gipsen maskers, om hem te helpen die van de Keizer te maken; de dokter antwoordde dat hij alleen kalk (gips) nodig had en geen hulp bij dit proces.

Om 14.00u. werd begonnen met de autopsie. Een tafel met een wit kleed was voorbereid in de biljartkamer. De dokters namen het lichaam op en legden het op de tafel,

in aanwezigheid van de executeurs en dhr. Saint-Denis en Pierron, die door graaf de Montholon werden binnen gelaten. Deze pijnlijk onderneming was begonnen, uitgevoerd door dokter Antommarchi met de hulp van de dokters Thomas Shortt, Arnott, Mitchell, Matthew Livingstone en verscheidene anderen. Sir Thomas Reade, vergezeld door een paar stafofficieren, waren ook aanwezig.

692 Toen de anatomische observaties, die de Keizer had voorgesteld – om zijn zoon te beschermen tegen de ziekte, waaraan hij geloofde te sterven – gedaan waren, wilde dokter Antommarchi de hersenen onderzoeken, zeggende dat dat speciale orgaan van de Keizer van groot belang was. Graaf de Montholon en de groot-maarschalk waren daar tegen, zeggend dat het lichaam van de Keizer hier was om de wetenschap verder te helpen op de manier, zoals hijzelf had bepaald, maar dat het niet de bedoeling was de verdere vermindering van zijn lichaam te vervolgen. De belangen van de wetenschap moesten toegeven aan zijn sterk uitgedrukte wil. Het hart werd verwijderd en in een zilveren vaas geplaatst, gevuld met wijngeest, in overeenstemming met de wil van de Keizer om naar keizerin Marie-Louise gezonden te worden. De gouverneur maakte bezwaar, zeggende, dat de maag zelf naar Engeland gezonden zou worden; een hevige discussie volgde. Graaf de Montholon en graaf Bertrand verzetten zich tegen deze heiligschennis. Net als het hart moest het in een zilveren vaas gevuld met wijngeest geplaatst worden en de twee verzegelde vazen werden in de kist bijgesloten. De binnenkant van het lichaam werd schoongemaakt en gewassen met een aromatische vloeistof. Omdat Sir Hudson Lowe had verklaard dat zijn regering tegen elke vorm van balseming was, herstelden naaldsteken door dokter Antommarchi alles in de oorspronkelijke staat.

Voordat hij werd aangekleed, vroeg dokter Antommarchi, die nu alleen was, me hem te helpen om de maten van de Keizer op te nemen en of ik zo vriendelijk wilde zijn deze voor hem op te schrijven. Hier staan de resultaten van zijn observaties:

- 1. De Keizer is aanmerkelijk dunner geworden en is nu een kwart van wat hij was bij aankomst.*
- 2. Het gezicht en het lichaam zijn bleek, zonder verstoringen in tegenstelling met het lichaam. Het gezicht is knap en met de ogen dicht lijkt hij meer in slaap te zijn dan dood. Zijn lippen zijn licht in een sardonische lach vertrokken.*
- 3. Het lichaam vertoont een aderlatingswond op de linker arm, een litteken op het hoofd, een aan de linker ringvinger en een diepe aan de linker dij.*
- 4. De gehele lengte van de bovenkant van het hoofd tot de hielen is 5 voet, 2 inches, 4 lines (363).*
- 5. Zijn dwarslengte, gestrekt van de top van zijn middelvingers, is 5 voet, 2 inches.*
- 6. Van de schaamstreek tot de bovenkant van het hoofd, 2 voet, 7 inches, 4 lines (2 voet, 7 1/3 inch).*
- 7. Van de schaamstreek tot de hielbotten, 2 voet 7 inches.*
- 8. Van de bovenkant van het hoofd tot de kin 7 inches, 6 lines (7 1/2 inches).*
- 9. Het hoofd is 20 inches 6 lines (364) in omvang, het haar is verspreid en licht kastanjebruin.*

363. 5 voet 6 3/8 inches in US maten. Hij was niet klein volgens de standaarden van die tijd, maar leek zo, als hij tussen de maarschalken en officieren stond van de keizerlijke garde, die allen erg lang waren (Murat, Mortier, Lannes, Ney, enz.)

364. 21.85 inches in US maten.

693

10. De nek is kort, maar normaal, de borst breed en goed geschapen.

11. De handen en voeten zijn een beetje klein, maar mooi en goed gevormd (365).

Saint-Denis en ik gingen verder met de Keizer aan te kleden in het complete uniform van de bereden jagers van de keizerlijke garde: een wit hemd een witte mousseline das met een zwartzijden boord aan de top, terug gebonden met een gesp, witte zijden kousen, witte broek en een jas van hetzelfde materiaal, het groene uniform met de rode strepen van de jagers van de garde, met de versierselen van het Légion d'honneur, het IJzeren Kruis, de Réunion, de ster en gordel van het Légion d'Honneur, rijlaarzen en zijn hoed met de driekleurige kokarde.

Zo gekleed, om 16.00u. werd de Keizer naar zijn voormalige slaapkamer gedragen, die juist was bekleed in zwart en veranderd was in een doodskapel. Het veldbed, waarin hij was gestorven, was klaargemaakt. We spreidden er de blauwe mantel (e) over uit, die de Keizer in Marengo had gedragen en legden zijn lichaam daar op. Een altaar, in overeenstemming met de instructies, die aan Vader Vignali waren gegeven, was opgesteld aan het hoofdeinde van het bed, de priester zat daar te bidden en de bevleete delen van het kleed bedekten de tafel, waarop de autopsie had plaatsgevonden en was in delen verdeeld (366).

Toen de dokters weg gingen na de autopsie, troffen zij gravin Bertrand in de salon aan. Zij vroeg een van hen of het niet mogelijk zou zijn om wat kalk te vinden, geschikt om een masker van het gezicht van de Keizer te maken en dit zo te bewaren voor zijn familie en het nageslacht. Dokter Burton zei dat er hiervoor wat geschikt gips was op het eiland; hij zou naar de stad gaan en wat voor haar halen.

Gedurende de ochtend van de 6^e waren we bezig om alle beschikbare zwarte stoffen bijeen te krijgen, zowel in de winkel van de Compagnie als bij de handelaren, om de gehele kamer in te wikkelen; we hadden het geregeld voldoende paars fluweel te vinden om een doodskleed te maken.

e. Meestal wordt gesproken van een grijze mantel (rkv).

365. Aantekening van Marchand:

Dit zijn de observaties, die hij deed en ik zag hem niet het craniaal meetsysteem toepassen, dat hij noemt op pag. 139 van zijn tweede deel.

(Nb. Craniaal meetsysteem is een aparte manier van meten mbt. het menselijk lichaam, craniaal is: vanaf de top van het hoofd, rkv).

366. Aantekening van Marchand:

Een van deze stukken is vandaag de dag in mijn relikwieën kastje.

694 Het effect van zo'n grote aankoop onthulde aan de stad de ziekte en de dood van de Keizer, wat niet bekend was bij de inwoners. De belangstelling, die zij niet durfden te tonen toen hij nog leefde, uit angst voor de gouverneur, was duidelijk na zijn dood in de religieuze aandacht, die ieder uitte door hun respect te tonen en zijn lichaam te zegenen en sommigen riepen over zijn buitengewone ongeluk. De officieren en manschappen van verschillende afdelingen, die van het 20^e en van het 66^e regiment, hadden gevraagd om de eer langs het lichaam van de Keizer te mogen defileren; we wachtten tot alles klaar was om de deuren voor hen te openen.

Zoals ik al gezegd heb, lag de Keizer op een van zijn veldbedden, in het volledige uniform van de jagers van de keizerlijke garde met zijn hoed op het hoofd als kroon, als getuige van zijn oude glorie en van de diepe gedachten, die hem hadden bezig gehouden op de avond, voorafgaand aan veldslagen, met zijn grijze overjas, die hij te Marengo had gedragen. Op zijn voorhoofd kon men de namen lezen van verdwenen koningen en vergeven door hem. Een kruis was op zijn borst gelegd, een zilveren adelaar hield de

witte gordijnen omhoog, die op elke hoek waren terug getrokken door vier adelaars. Op een tafeltje naast het bed, in zilveren vazen, bevonden zich zijn hart en zijn maag, die zouden worden gezet in de kist van de Keizer; aan het hoofdeinde van het bed bij het altaar was de priester in een koorhemd aan het bidden. Bij de vier hoeken van het bed stonden Saint-Denis, Noverraz, Pierron en ik in rouwkleding. Graaf de Montholon en de groot-maarschalk stonden tussen het altaar en het bed, de andere bedienden tussen de deur en de ramen om ruimte te maken voor de mensen, die in een rij langs kwamen. Dokter Arnott was aangegeven het lichaam van de Keizer niet te verlaten voordat het was begraven en de wacht te houden over de twee vazen, die hart en maag bevatten, om ze te beschermen tegen diefstal.

Toen de deuren open gingen, nam kapitein Crokot, de wachtofficier op Longwood, zelf op zich de processie te organiseren, om verwarring te voorkomen en degenen, die langer in beschouwing wilden blijven, te dwingen door te lopen. De hoofdofficieren, lagere officieren en onderofficieren kwamen eerst en toen de soldaten en menig detachement van het zee-eskader. De diepste emotie was zichtbaar op alle gezichten, sommige van de onderofficieren hadden kinderen bij zich en een van hen, die stopte voor de Keizer, zei tegen zijn zoon: 'Kijk goed naar Napoleon, hij is de grootste man ter wereld.'

695 Deze uitbarstingen van generositeit en aanhankelijkheid waren vanzelfsprekend; ze waren het resultaat van een ingehouden hoge bewondering, die nu zonder angst naar buiten kwam. Deze stoet vond zonder verwarring en in een religieuze stilte plaats. Op dat moment bevielen de gebeurtenissen Hudson Lowe niet. Door hun aanwezigheid scheen die, die zij hadden gespeeld om zo'n mooi leven kapot te maken, ondersteund door de bewonderingswaardige verbanning op deze ellendige rots, terug gebracht te worden.

Diezelfde avond ging kapitein Crokot, de wachtofficier te Longwood, aan boord van de Acheron om het nieuws van de dood van de Keizer evenals de autopsieverslagen naar Engeland te brengen.

Op de ochtend van 7 mei, de volgende dag, werden de officieren en soldaten, die niet de eer hadden gehad langs de Keizer te lopen, toegelaten evenals de meer belangrijke eiland bewoners, mannen en vrouwen. Miss Mason bewonderde de hand van de Keizer op zijn bed, raakte die aan en ging weg met tranen in haar ogen. Veel mensen kwamen ook met de bedoeling de man te zien, waarover zij gehoord hadden, maar die zij niet kenden, maar ze werden tegen gehouden bij het eerste hek van Longwood.

De Keizer had gevraagd zijn haar te geven aan zijn familieleden. Voorafgaand aan het maken van het pleistermasker, werd het geschoren en verzegeld door graaf de Montholon, die het mij toevertrouwde.

Dokter Burton had voor de benodigde gips gezorgd. Dokter Antommarchi, door hem en Archambault geholpen, die het hoofd van de Keizer overeind hielden, maakten de afdruk in onze aanwezigheid. Het ging goed. Het toonde het gezicht van dat moment en niet dat van zes uur na zijn dood; fris geschoren, het gezicht van de Consul. De dokters, die getuige waren geweest van de autopsie, hadden de onvoorstelbare bedoeling niet alleen het verslag te ondertekenen over wat dokter Antommarchi had verricht, maar het ook door hem te laten ondertekenen. Hij weigerde halsstarrig, beweerde dat hij hun een kopie zou geven als ze dat wensten, maar dat weigerden ze. Hier zijn de verslagen, die we die dag maakten en het rapport, dat dokter Antommarchi ons gaf met betrekking tot de autopsie van de Keizer.

696

Verslag betreffende de autopsie van het lichaam van de Keizer.

Op deze dag, 6 mei 1821, te Longwood, eiland Sint-Helena om 07.00u. had de staf van het garnizoen de eer langs het veldbed te trekken, waarop het lichaam van Keizer Napoleon lag.

Om 14.00u. in overeenstemming met onze instructies begon dokter Antommarchi, zijn reguliere arts, geholpen door verscheidene medische officieren, het lichaam te openen in ons bijzijn. Er werd bevestigd, zoals blijkt uit het aanhangende verslag, dat de dood veroorzaakt werd door een kankergezwel in de maag. Het hart werd in een zilveren vaas geplaatst om aan keizerin Marie-Louise te geven, in overeenstemming met de wil van de Keizer. Toen de maag apart werd gelegd door het medisch personeel om de ziekte te verifiëren, werd deze op ons bevel geplaatst in een zilveren kist om in de lijkst te worden ingesloten.

Om 16.00u. werd het lichaam van de Keizer, gekleed in het uniform van de jagers van zijn garde, terug gelegd op een veldbed en tentoongesteld in een doodskapel. Het officierscorps en de voornaamste eilandbewoners hadden de eer langs hem te trekken.

Om 17.00u. diezelfde avond bracht de gouverneur van het eiland ons ervan op de hoogte dat hij de opdracht had Keizer Napoleon op Sint-Helena te laten begraven, ongeacht welke wensen deze ook had uitgedrukt en dat het hart in de lijkst moest worden bijgesloten.

Na zoveel mogelijk geprotesteerd te hebben tegen deze voorschriften, besloten we de Torbett bron als de meest geschikte plaats op het eiland voor de begrafenis.

Nadat we dit gedaan hadden, hebben we dit verslag getekend op bovenstaande datum.

Getekend: graaf de Montholon, graaf Bertrand, Marchand.

Verslag gemaakt door dokter Antommarchi, belast met de opening van het lichaam van de Keizer.

Ik, ondergetekende, François Antommarchi, de reguliere arts van Keizer Napoleon, in opdracht van de bevelen, me gegeven door graaf Bertrand en graaf de Montholon, ben begonnen met het openen van het lichaam van Keizer Napoleon.

Na de holten van de thorax (borstkas) en het onderlichaam (abdomen) geopend te hebben, observeerde ik het volgende:

- 1. De bolle buitenkant van de long was op verscheidene plekken vastgekleefd aan het longvlies.*
- 2. Er was ongeveer drie ons lymfatische vloeistof in de linker longzak.*
- 3. Er was ongeveer acht ons van dezelfde lymfatische vloeistof in de rechter longzak*
- 4. De longen waren in een normale conditie.*
- 5.*

Zo gaat dit door tot en met punt. 16.

In een ander boek echter (Paul Frémeaux: Sint-Helena, de laatste dagen van de Keizer, Den Haag, z.j. (ik denk zo rond 1931) staat de uitgebreide vertaling van het verslag van Antommarchi. Dat zet ik hier als voetnoot neer, rkv.)

Frémeaux, pag 234, 235 en 236:

Het lijk lag er twintig en een half uur. Ik ging over tot de autopsie en opende de eerste borstholte. Zie hier het belangrijkste, dat ik waarnam:

- De kraakbeenderen der ribben zijn voor een groot gedeelte verbeend.
- De zak, gevormd door de pleura costalis der linker zijde, bevatte ongeveer een glas citroenkleurig vocht.
- Een laagje stolbare lympe overdekte een gedeelte der oppervlakten van de pleurae constalis en pulmonalis van dezelfde zijde.
- De linker long was door het vocht licht-samengedrukt, door talrijke strengen aan de achterste en zijdelingsche gedeelten der borstholte samengegroeid met het hartzakje; ik

onleedde haar zorgvuldig en vond de bovenkwab met tuberkels bezaaid, benevens eenige kleine tuberculeuze haarden.

- Een laagje stolbare lympe bedekte een gedeelte van de oppervlakte.
- De zak van de rechter pleura costalis bevatte ongeveer twee glazen citroenkleurig vocht.
- Een laagje stolbare lympe overdekte een gedeelte der oppervlakten van de pleurae costalis en pulmonalis van deze zijde.
- De rechter long was door het vocht licht-samengedrukt; maar haar parenchym was in normalen toestand. De beide longen waren over het algemeen crepiterend en van een natuurlijke kleur.
- Het meer-samengestelde slijmvlies van luchtpijp en bronchi was vrij van rood en overdekt met een vrij-groote hoeveelheid dik en taai slijm.
- Vele ganliën van luchtpijp en middenrif waren iets-vergroot, nagenoeg ontaard en etterend.
- Het hartzakje was in normalen toestand en bevatte ongeveer een ons citroenkleurig vocht. Het hart iets groter dan de vuist van den persoon, vertoonde, ofschoon het gezond was, wat vet aan de basis en sleuven. De kamers van aorta en venae pulmonales, benevens de daarmee corresponderende boezems, waren in normalen toestand, maar bleek en volkomern bloedledig; de ostia vertoonden geen noemenswaardig letsel. De groote slagaderen en aderen waren over het algemeen ledig en over het algemeen in normalen toestand.
- De buik bood het volgende aan:
- Gespannen buikvlies, veroorzaakt door een groote hoeveelheid gas, week, doorschijnend en uiteenvloeiend exsudaat, de twee gewoonlijk tegen elkander liggende deelen der inwendige vlakke van het buikvlies over hun geheele uitgestrektheid bekleedend.
- Het groote epiploon (f) was in normalen toestand.
- De harde milt en lever waren zeer vergroot en vol bloed; het leverweefsel, van bruinroode kleur, bood overigens geen noemenswaardige weefselverandering aan. Een buitengewoon dikke en klonterige gal vulde en spande de galblaas. De lever, door chronische hepatitis aangetast, was aan haar concave zijde innig met het diaphragma verbonden; de vergroeiing zette zich over haar geheele uitgestrektheid voort; ze was sterk, celachtig en van ouden datum.
- De concave zijde der linkerkwab was onmiddellijk en krachtig verbonden met het corresponderende gedeelte van de maag, vooral langs de kleine curvatuur van dat orgaan, evenals aan het kleine epiploon. In al deze punten van aanraking, was de kwab belangrijk dik, gezwollen en hard.
- De maag scheen eerst in zeer gezonden toestand; geen spoor van ontsteking; het peritoneaal-vlies scheen bijzonder goed; maar met zorg onderzoekende, ontdekte ik aan de voorzijde, bij de kleine curvatuur en drie vingerbreed van den pylorus, een lichte skirreuse, weinig uitgebreide en volkomen omschreven plek. De maag was geheel en al in het centrum dezer kleine verharding doorboord. De vergroeiing van dit gedeelte met de linker leverkwab sloot de opening af. De omvang der maag was kleiner dan gewoonlijk.
- Dit ingewand langs de groote bocht openend, bleek mij, dat een gedeelte van den inhoud, van eenigszins vaste hoedanigheid en vermengd met veel zeer-dik koffiekleurig slijm; hij verspreidde een scherpe en walgelijke lucht. Na verwijdering dezer stoffen bevond zich het meer-samengestelde slijmvlies der maag in normalen toestand, van den kleinen tot aan den grooten zak van dit ingewand, de groote curvatuur volgend. Bijna het geheele overige gedeelte der oppervlak van dit orgaan was ingenomen door eene kankerachtige zweer, die haar middelpunt had aan het bovenste gedeelte der kleine curvatuur, terwijl de onregelmatige, vinger- en tongvormige randen zich naar voren, achter deze inwendige oppervlakte, uitstrekke, vanaf de opening der cardia tot op een goeden duim afstands van den pylorus. De afgeronde opening met schuin-afgesneden randen – ten koste van de inwendige oppervlakte van dat ingewand – had nauwelijks vier of vijf streep diameter aan den binnenkant en hoogstens twee en een halve streep aan den buitenkant; haar op deze wijze ronde rand was buitengewoon dun, iets-uitgetand, zwartachtig en alleen gevormd door het peritoneale maagvlies. Een verzwerende, grijsachtige en gladde

oppervlakte vormde overigens de wanden van dit soort kanaal, dat een communicatie zou hebben gevormd tussen de holte van de maag met die van de buik, indien de vergroeiing met de lever dit niet belet had. Het rechter uiteinde van de maag was, op een duim afstand van den pylorus, omringd door een zwelling of liever door een ringvormige skirreuse verharding van eenige strepen lengte. De opening van den pylorus was in volkomen normale toestand.

- De randen van de zweer vertoonden merkwaardige zwellingen, waarvan de harde, dikke en skirreuse basis zich ook uitstreckte over de geheel oppervlakte, die door deze wrede ziekte was ingenomen. Het kleine epiploon was vernauwd, gezwollen, buitengewoon hard en ontaard. De lymfeklieren van deze peritoneaalplooï, (**g**) langs de curvatures (**i**) der maag, zowel als die welke zich dichtbij de banden van het middenrif bevonden, waren gedeeltelijk gezwollen, skirreus, (**h**) eenige zelfs in verettering. Het darmkanaal was door een groote hoeveelheid gas uitgezet; op de peritoneale oppervlakte en in de plooïen van het peritoneum, merkte ik kleine, licht-rode plekken op, van verschillende afmetingen, op vrij verren afstand van elkaar verspreid. Het slijmvlies van dit kanaal scheen in normalen toestand te verkeerden. Een zwartachtige, buitengewoon-taaie stof bedekte den dikken darm.
- De rechter nier was in normalen toestand; die van de linkerzijde was verplaatst en omgevallen tegen het lendengedeelte der wervelkolom; ze was langer en smaller dan de eerste; overigens scheen ze gezond. De leege en zeer nauwe blaas bevatte een zekere hoeveelheid gruis, vermengd met eenige steentjes. Talrijke roode plekken waren over het slijmvlies verspreid; de wanden van dit orgaan waren normaal.

f. epiploon:

Plooï van het buikvlies, deze is gevuld met vet en bloedvaten. Er bestaan twee van dergelijke buikplooïen (major en minus). De grootste (omentum major) ligt als een soort deken over het darmpakket heen. Het idee is dat met omentum extra bescherming biedt tegen stop trauma (slag of stoot) en koude. (rkv.)

g. peritoneaal:

Een operatiewond die gemaakt is in de buikholte en bedekt is met buikvlies, dit buikvlies dient dan als filter.

h. skirreus:

Wanneer er een overvloedige fibreus stroma aanwezig is, dat zeer hard kan zijn en knarst onder het mes van de chirurg. (rkv)

i. curvatures:

krommingen, kronkelingen. (rkv)

Verder met het boek van Marchand:

Op 6 mei kwam de lijk-kist van de Keizer aan en we legden hem er in. Het hart, dat volgens bevel van de Keizer door dokter Antommarchi gegeven moest worden aan de keizerin, werd in de kist gezet, samen met de maag. Deze twee zilveren vazen, gevuld met wijngeest, werden hermetisch afgesloten en dicht gesoldeerd door een Britse loodgieter en toevertrouwd aan dokter Arnott om ze te bewaken. Hij vond dat hij zijn overeenkomst slechts dan had afgerond als ze in de kist waren gezet.

698 De Keizer, gelegd in een tinnen lijk-kist, bekleed met wit gewatteerd satijn, kon zijn hoed niet ophouden wegens ruimtegebrek. Het hoofd moest rusten op een kussen van hetzelfde materiaal en de hoed werd op de benen gelegd. Meerdere munten met de afbeelding van de Keizer er op en een paar zilveren exemplaren, die vermeld staan in het verslag hieronder, werden er bij gelegd. Dezelfde man, die de vazen had dicht

gesoldeerd, soldeerde de eerste kist vast. Deze kist werd geplaatst in een tweede mahoniehouten kist, die weer geplaatst werd in een loden kist, die ook werd dicht gesoldeerd. Tenslotte werd alles in een vierde mahoniehouten kist geplaatst, die werd afgesloten met ijzeren schroeven met zilveren koppen. De kist werd op het veldbed terug gezet, bedekt met een paars fluwelen kleed, waarop we de overjas van Marengo uitspreidden. Kaarsen werden aangestoken op het altaar vlakbij de kist, waarop een kruis was gezet. Wijwater en een schaal werden er naast gezet. Dokter Arnott ging door met zijn wake en vader Vignali met zijn gebeden, terwijl twee bediende voortdurend bij de kist verbleven; een aan het voeteneinde, de ander aan het hoofdeinde. De deuren werden geopend voor allen, die kwamen vanuit de verschillende delen van het eiland om wijwater te sprenkelen op de kist van de Keizer. Die avond maakten we het onderstaande verslag op:

Begrafenisverslag

Op deze dag, 7 mei 1821, te Longwood, eiland Sint-Helena, werd het lichaam van Keizer Napoleon, die het uniform van de jagers van zijn garde droeg, door ons, ondergetekenden, geplaatst in een tinnen lijk-kist met witte satijn, met een kussen en tijk van hetzelfde materiaal. We zetten er ook het hart in, opgeborgen in een zilveren vaas, met de keizerlijke adelaar op de bovenkant en de kist met de maag. Daaraan toegevoegd een zilveren vaas met het keizerlijk wapen, een zilveren couvert, een zilveren bord, zes dubbele Franse gouden napoleons, vier enkele gouden napoleons, een dubbele zilveren napoleon, een enkele zilveren napoleon, een halve franc napoleon en twee dubbele Italiaanse gouden napoleons.

Deze tinnen lijk-kist, werd na dicht gesoldeerd te zijn in onze aanwezigheid, geplaatst in een andere kist, gemaakt van lood, die, na ook dicht gesoldeerd te zijn, werd geplaatst in een derde lijk-kist van mahoniehout. (367)

De kist werd geplaatst op het veldbed in de doodskapel en bedekt met een purper fluwelen kleed, waarop we de overjas legden, die de Keizer gedurende al zijn campagnes vanaf de veldslag van Marengo had gedragen.

Nadat we dit gedaan hadden, hebben we dit verslag opgemaakt en ondertekend op genoemde datum.

Ondertekend: graaf de Montholon, graaf Bertrand, Marchand

367. Marchand spreekt hier zichzelf tegen. Waren er nu drie of vier kisten? De verslagen van de opgraving bevestigen de vier-kisten versie.

699 De Keizer lag in zijn kist, maar we konden niet verder gaan met de begrafenis. Dat werk was pas in de ochtend van de 7^e begonnen en hoe snel het ook ging, het was niet klaar voor de ochtend van de 9^e. Het was noodzakelijk een gat te graven van elf voet lang en tien voet breed en acht voet diep en om een twee voet dikke gemetselde bodem te maken met een rand er om heen van 18 inches dik om de aarde te weerstaan; op de bodem hiervan moest het graf komen, waarin de kist zou worden geplaatst. De bodem, de zijkanten en de bovenkant bestond uit vier stenen platen, ieder vijf inches dik, zes voet lang en drie breed. Aan kop- en voeteinde waren twee kleinere stenen platen. Er werden maten opgenomen, opdat zelfs na eeuwen de vochtigheid de mahoniehouten lijk-kist niet bereikte, die zelf rustte op twee stukken hout. Al dit werk was perfect gepland en vlot uitgevoerd; de stenen platen kwamen uit het nieuwe huis, waar ze de keukenvloer zouden hebben gevormd.

700 Graaf Bertrand en graaf de Montholon vonden dat het nodig was de dag van de 8^e (368)
en besteden aan het schrijven van verslagen, het opmaken van de inventaris (369) van de
701

kisten en die van de uitbetalingen, in overeenstemming met het tweede codicil, zoals hieronder genoemd.

Ze vroegen ook aan mij een algemene inventarislijst van de eigendommen van de Keizer op Sint-Helena te maken, zoals te zien is op de volgende bladzijden, en we zetten onze handtekeningen aan de onderkant er van.

368. Aantekening van Marchand: Inventarislijst van de inhoud van de kistjes

Op deze dag, 8 mei 1821, te Longwood, eiland Sint-Helena, hebben wij, ondergetekenden, executeurs van Keizer Napoleon, een inventaris gemaakt van de kisten en bepaald wat zij bevatten:

1. In bezit van de graaf de Montholon, in overeenstemming met de aantekeningen, die de Keizer persoonlijk schreef:

in goud, tegen de wisselkoers te Sint-Helena:

<i>1.072 vierlingen à 96</i>	<i>102.720</i>
<i>8.18 napoleons à 21,6</i>	<i>190.772</i>
<i>Munten uit China en India</i>	<i>6.930</i>
	<i>300.122</i>

*2. In bezit van dhr. Marchand in overeenstemming met zijn kasboek en ook tegen de wisselkoers van Sint-Helena, de som van 22.086 shillings, of in francs: 26.503
totaal bij de hand: 327.833*

*Uitgevoerd en ondertekend op bovengenoemde datum
Graaf de Montholon, graaf Bertrand, Marchand.*

369. Op deze dag, 8 mei 1821, te Longwood, op het eiland Sint-Helena hebben wij, ondergetekenden, executeurs van Keizer Napoleon, als uitvoering van de uitbetalingen, genoemd in de voorliggende lijst van betalingen, te doen vanuit de fondsen van Zijne Majesteit reserves, die een waarde hebben van 3401.330, wisselkoers Sint-Helena en hebben voornoemde betalingen als volgt gedaan:

Op dezelfde dag werden de volgende verslagen gemaakt:

Verslagen van betalingen, gedaan in overeenstemming met het tweede codicil:

1. Reserves voor loon gedurende verleden april, in francs:

<i>Bestemd voor</i>	<i>47.285</i>
<i>Dokter Antommarchi</i>	
<i>(betaling voor het eerste kwart)</i>	<i>1.500</i>
<i>Dhr. Marchand</i>	<i>25.232</i>
<i>Saint-Denis</i>	<i>78.800</i>
<i>Noverraz</i>	<i>9.053</i>
<i>Pierron</i>	<i>3.400</i>
<i>Cursot</i>	<i>150</i>
<i>Chandelier</i>	<i>150</i>
<i>Totaal te betalen:</i>	<i>45.285</i>

2. Bonussen, die vallen onder de 3% inhouding, gespecificeerd door Zijn Majesteits testament of codicillen, waarvoor mondeling instructies zijn gegeven:

	235.000	
	<i>Bedrag in 2^e codicil</i>	<i>Bedrag met 3% er af</i>
<i>Graaf Bertrand</i>	50.000	48.500
<i>Graaf de Montholon</i>	50.000	48.500
<i>Dhr. Marchand</i>	50.000	48.500
<i>Saint-Denis</i>	15.000	14.550
<i>Noverraz</i>	15.000	14.550
<i>Pierron</i>	15.000	14.550
<i>Vignali</i>	15.000	14.550
<i>Archambault</i>	10.000	9.700
<i>Courot</i>	10.000	9.700
<i>Chandelier</i>	5.000	4.850
<i>Inhouding 3% aan de schatbewaarder over te dragen</i>		7.050
<i>Totale betalingen</i>		235.000

3. Bonus aan dokter

*Arnott, Britse chirurg, opgeroepen om Zijne
Majesteit te verzorgen:* 13.960

Bonus dokter Antommarchi 6.000
Samen 18.960

Bonus aan het Chinese personeel 85

Totaal te betalen: 301.330
(dit is dus alles bij elkaar!)

De ondergetekenden, in uitvoering van de toelagen in het hierboven genoemde codicil, aan dhr. Marchand gegeven, die hierbij erkend te hebben ontvangen het diamanten halssnoer, dat staat op de inventarislijst van 8 mei.

Uitgevoerd en ondertekend op bovengenoemde datum:

Graaf de Montholon, graaf Bertrand, Marchand.

Lijst van bezittingen van Zijne Majesteit Keizer Napoleon te Longwood, eiland Sint-Helena, op de dag van Zijne Majesteits dood, 5 mei 1821.

De wapens van de Keizer

<i>Het kleine zwaard gedragen bij Austerlitz</i>	<i>Gouden snuifdoos: portret van koning Joseph</i>
<i>De sabel gedragen te Aboukir</i>	<i>Perzische doos met diamanten</i>
<i>Een dolk</i>	<i>Doos: Frederik de Grote te Potsdam</i>
<i>Een kist pistolen uit Versailles</i>	<i>Snuifdoos: hoofd van Alexander, gouden medaille</i>
<i>Een jachtmes</i>	<i>Lavadoos, versierd met medailles: de koning van Rome bidt God om zijn vader</i>
<i>Drie geweren</i>	<i>Snuifdoos: keizerin Marie-Louise</i>

Zijne Majesteist decoraties

Twee zegels met het keizerlijk wapen
Snuifdoos met vijf medailles uit de middeleeuwen
Gouden doos: cameo, portret van Madame Mère
Gouden parfum doos: portret van de koningin van Napels
Gouden doos: portretten van Joséphine, Louis, Hortense en Eugène
Snuifdoos: gezicht op kasteel te Laeken
Snuifdoos: Paul I
Snuifdoos: kaart van Wenen
Snuifdoos: twee portretten van de dochters van koning Joseph
Snuifdoos: Karel de Grote

Snuifdoos: veldslag van Marengo

Heilige vazen

Een vergulde kelk
Twee vergulde vazen

Een klein kruis op een ebbenhouten kruis

De dozen van Zijn Majesteit

Doos no. 1

De droom van Scipion
De koning van Rome als kind

Keizerin Joséphine, versierd met fijne parels
Ovale snuifdoos, vier zilveren medailles: Regulus, Sylla, Pompei en J. Caesar
Ovale gouden doos: koning en koningin van Westphalen
Ivoren tandendoosje: portret van Madame Mère
Een Fontainebleau jachttafereel
Een goden doos met ivoren landschap
Snuifdoos: drie antieke medailles

703	<i>Snoepdoosje: portret van Madame Mère</i>	<i>Snuifdoos: Federatie van Milaan</i>
	<i>Snuifdoos bedekt met agaat</i>	<i>6 dienborden</i>
	<i>Gouden snuifdoos: antieke camee, hoofd van Alexander</i>	<i>20 dessert borden</i>
	<i>Gouden snuifdoos: Augustus en Livia</i>	<i>3 ronde ballen</i>
	<i>Snuifdoos van Weense steen: camee van de Keizer</i>	<i>2 soepterrines met deksel</i>
	<i>Snuifdoos: portret van Turenne</i>	<i>2 gegraveerde schalen zonder borden</i>
		<i>18 glazen onderzetters</i>
	<i>Doos no. 2</i>	<i>8 zoutvaatjes</i>
		<i>2 mosterdhouders</i>
		<i>2 olievaasjes</i>
	<i>Twaalf gouden doosjes met keizerlijk wapen</i>	<i>1 bowlkom met deksel</i>
	<i>Een kleine verrekijker</i>	<i>34 messen</i>
	<i>Een machinaal gemaakte doos met portret</i>	<i>93 lepels</i>
	<i>Een ivoren doos</i>	<i>82 vorken</i>
		<i>47 koffielepels</i>
		<i>8 opscheplepels</i>
	<i>Doos no. 3</i>	<i>2 pollepels</i>
		<i>12 roompotjes met deksel en bodem</i>
	<i>Snuifdoos met vier zilveren medailles er op</i>	<i>15 kopjes</i>
	<i>Snuifdoos met twee zilveren medailles er op</i>	<i>1 verwarmings rechaud</i>
	<i>Snuifdoos met drie zilveren medailles er op</i>	<i>2 wijnemmers</i>
	<i>Twee legioen van Eer met sjerpen</i>	<i>1 dienblad</i>
	<i>Een paar gouden schoengespen</i>	<i>3 cognac karaffen</i>
	<i>Een gouden dasspeld</i>	<i>4 koffie potten</i>
	<i>Een gouden kousenband gesp</i>	<i>1 melkkannetje</i>
	<i>Een paar gouden kousenband gespen</i>	<i>2 suikerpotten</i>
	<i>Een snoepdoosje van schildpad</i>	<i>2 chocoladepotten</i>
	<i>Een groot zilveren horloge (Frederik de Grote's alarm wekker)</i>	<i>1 suiker tang</i>
	<i>Twee dozen van rood leer, de een met een gladde gouden doos, de ander een doos met een antieke camee</i>	<i>1 vis opdienblad</i>
		<i>2 zilveren flessen</i>
		<i>4 tafel kandelaars</i>
	<i>Zijne Majesteits zilverwerk</i>	
	<i>96 platte borden met palmen</i>	
	<i>17 soepborden</i>	
	<i>96 borden voor in het veld</i>	
	<i>23 soepborden</i>	

Zijne Majesteits vergulde zaken

28 vorken
 6 ovale schalen
 29 messen
 6 dessert lepels
 2 suiker lepels
 1 punch lepel
 8 zout lepels
 1 mosterd lepel
 2 koffiepotten
 1 chocoladepot
 2 melkannen

Zijne Majesteits porselein

54 Sèvres porseleinen dessert borden
 8 compote borden
 4 tafel kleden
 12 soepborden
 6 platte borden
 2 ijsroom borden
 21 koffie kopjes
 20 schoteltjes
 Dit gehele servies laat gezichten op steden en veldslagen zien

Zijne Majesteits kaarten

Kaart van Frankrijk door Capitaine Zwabenland; kleine kaart
 Zwitserland; kleine kaart
 Rusland postkaart
 Oostenrijks Keizerrijk
 Schotland, 2 delen
 Verenigde Staten, kleine kaart door Lapie
 Ottomaanse Keizerrijk
 Italië; algemene kaart
 Ferrara (stad in Noord-Italië, rkv)

Chaussard (plaats tegen Pyreneeën aan, rkv)

Bohemen
 Tirol
 Moravië
 Servië en Bosnië
 Schotland, 4 delen

Frankrijk; stafkaarten

Saksen
 Moldavië
 Sylvia
 Verenigde Staten door Lapie
 Santo Domingo
 Morée
 Pruisische Staat
 Adriatische Zee
 Zwitserland; grote kaart
 Spanje
 Frankrijk, niet compleet, door Capitaine
 Beieren
 Holland
 Rusland; door Lapie
 Koninkrijk Italië
 Spanje en Portugal

Servië en Bosnië

Schotland
 Frans Keizerrijk
 Britse eilanden
 Syrië
 Verenigde Staten
 Pennsylvania
 Jamaica
 Virginia
 Boston

*Italië; Alpen**Ierland**Noord-Amerika**Atlantische Oceaan**Zuid-Amerika**Diverse bezittingen**1 schaakspel**1 klein lorgnet**1 kleine verrekijker**1 kleine vergulde klok**3 grote verrekijkers, 2 van koper**2 kleine Chinese tafels**2 thermometers**3 zadels met teugels en trenzen**3 mousseline gordijnen**1 koperen bed**2 ijzeren veldbedden, compleet**2 tuinstoelen**2 portretten**1 tapijt**1 afbeelding van Christus voor de kapel**5 kleine ingelijste portretten**1 portret van keizerin Joséphine**2 kleine marmeren bustes**2 stukken gouddraad doek uit**Constantinopel**Zijne Majesteits kleding**47 linnen Hollandse hemden**63 zakdoeken**15 handdoeken**21 flanellen onderhemden**4 zwarte dassen**14 paar linnen lakens**9 sets nachtkleding**10 paar sokken**19 paar sjaals uit Madras**37 paar zijden sokken**4 burgerlijke kledingsets**2 uniformen van grenadier van de garde**1 van jagers van de garde**2 grijze overjassen en 1 groene**1 overjas, die van Marengo, met**borduursel**1 sabeljas**3 kokardes (blauw, geel en rood)**2 broeken van blauwe stof**3 broeken en 2 jasjes van nankeen stof**11 gewatteerde vesten en 11 broeken van nankeen**19 witte broeken en 10 jasjes**15 paar handschoenen**3 uniformhoeden, 1 ronde hoeden**1 strooien hoed**1 paar sporen en 1 paar kousenbanden**gespen**1 paar gouden schoenen gespen;**1 gouden dasspeld**4 paar laarzen, 4 paar schoenen en**slippers**2 paar bretelzen, 10 onderbroeken**Toiletartikelen**1 toiletset met compartimenten**2 gouden horloges, met ketting, gemaakt van het haar van de keizerin**1 scheerdoos, 1 vergulde brander*

706	<i>1 waterbekken met haar waterkan, geheel van zilver 8 badjassen 2 nachttafels, met hun zilveren legbladen</i>	<i>2 bidets, een van zilver, de ander verzilverd 3 lichaamsborstels</i>
-----	---	---

Zijne Majesteits boeken

<i>Boeken vanuit Frankrijk meegebracht</i>	<i>588 delen</i>
<i>Boeken gestuurd vanuit Engeland en pamfletten</i>	<i>1226 delen</i>

<i>Totaal</i>	<i>1814 delen</i>
---------------	-------------------

Cash:

De geldkist, onder beheer van zijn eerste dienaar (Marchand dus, rkv), in overeenstemming met de balans in het kasboek en in standaard munteenheid, bevat 22.086 shillings, waarde 26.503 francs tegen de eiland wisselkoers. Graaf de Montholon bewaart 301.330 francs.

Voorwerpen, achtergelaten in Parijs bij graaf de Turennes, lijst gemaakt door dhr. Marchand.

De Sobieski sabel

Het halssnoer van het Légion d'honneur

Het vergulde zwaard

De Consulaire dolk

Het Gouden Vlies halssnoer

Een Henri IV hoofdtooi met pet

Een kleine stalen reiskist, een zilveren nachtlamp.

Een vergulde kandelaber

Zijne Majesteits kant, een kleine medaille doos

Een geborduurde overjas, 2 kleine Turkse tapijten, 1 antiek gevest

Een gouden doos, die bij de tandarts achter bleef

Wij verzekeren, dat de voorgaande inventarisatie precies is en samen is opgemaakt en ondertekend om te dienen als inventarisatie voor het huis van Keizer Napoleon.

Uitgevoerd in het Longwoodhuis, op het eiland Sint-Helena, 8 mei 1821

Graaf Bertrand, graaf de Montholon, Marchand

707 *Zwart-wit afbeelding van Napoleon op zijn sterfbed.*

HOOFDSTUK 27 (blz. 708 – 736)
De ter aarde bestelling van de Keizer -
Verdriet op Longwood -
Nieuwe inventarisaties –
Verstek van Sint-Helena – Terugreis

Op de 9^e mei om 10.00u. droeg vader Vignali de mis en de begrafenis gebeden op, die we verwachtten. De gouverneur informeerde ons, dat bij aanbreken van de dag het rouwende garnizoen te wapen zou komen en dat de processie om 11.00u. zou beginnen. De gouverneur kwam op de afgesproken tijd samen met de schout-bij-nacht, gevolgd door alle burgers en land- en zeeofficieren.

Om 11.00u. kwamen er twaalf grenadiers de kist halen, zetten hem met enige moeite op hun schouders en droegen hem naar het lange tuinpad, waar de lijkwagen wachtte. Ze plaatsten hem op de draagbaar, de groot-maarschalk legde het zwaard op het doek, dat de kist bedekte (het was het zwaard van graaf Bertrand) en de processie ging op weg in onderstaande volgorde:

Vader Vignali, in religieus gewaad, liep aan het hoofd en naast hem was de jonge Henri Bertrand, die een zilveren fles met heilig water met haar sprenkelaar droeg; de dokters Arnott en Antommarchi volgden hen.

De lijkwagen werd getrokken door vier paarden, geleid door vier stalknechten in rouwkleding, begeleid door twaalf grenadiers zonder wapens en te voet aan elke kant, die, toen we de vallei bereikten, de kist met de hand moesten dragen, want de weg was niet begaanbaar voor koetsen. De hoeken van het dekkleed werden gedragen door graaf de Montholon, graaf Bertrand, de jonge Napoleon (Bertrand) en ik zelf. Achter de lijkwagen kwam het paard van de Keizer, geleid door Archambault en de huishouding van de Keizer in volledige rouw. Gravin de Bertrand met haar dochter Hortense en haar zoon Arthur volgden in een rijtuig, getrokken door twee paarden aan de hand geleid door haar bedienden. Toen kwam de markies de Montchenu te paard, de gouverneur en de schout-bij-nacht, gevolgd door een grote staf van alle bedienden, te paard of te voet; als laatsten voegden de stadsbewoners zich bij de stoet. We verlieten Longwood in die volgorde, de soldaten waren bewapend en de troepen van het garnizoen, ongeveer 2000 man, stonden naast elkaar in de rij langs de weg. Dit strekte zich uit tot aan Hutt's Gate, waar de artillerie had plaatsgenomen en de kanonnières bij hun stukken waren klaar om te vuren. Tijdens de tocht vuurden het vlaggenschip en de forten elke minuut een schot af en de muziekgroepen van elke tak speelden, toen de processie hen passeerde; de sombere tonen voegden aan de droefheid van de tocht het hunne toe.

Toen de processie voorbij was getrokken, sloten de troepen achter aan en gingen mee en gingen in de rij langs de weg en de top van de heuvelkam staan, die uitkeek over de vallei. De protestante geestelijke van het eiland volgde de processie als individueel persoon. Toen we bij Hutt's Gate aankwamen, stonden Lady Lowe en haar dochter met hun bedienden langs de kant van de weg; ze droegen allen rouwkleding en ze volgden de lijkwagen toen deze gepasseerd was. Toen we de plek bereikten op de zijde van de heuvel, waar de nieuwe weg was gebouwd, stapte iedereen af. De grenadiers namen de kist op hun schouders en droegen die naar de graftombe. De kist werd neergezet op twee houten balken, die over het open graf waren geplaatst, dat met zwart doek bedekt was; een schraag en touwen stonden klaar om hem te laten zakken. Dit was de plaats, waar zelfs na zijn dood, de overblijfselen van de Keizer in gevangenschap zouden blijven. Onze emotie was diep en intense. Onder een diepe religieuze stilte kwam vader Vignali naar voren, het doek ging van de kist af, hij citeerde de traditionele gebeden en zegende de tombe. Toen

vroeg de gouverneur of de groot-maarschalk iets wilde zeggen; na een negatief antwoord werd het lichaam in het graf neer gelaten, voeten naar het oosten en het hoofd richting het westen. De artillerie vuurde toen drie salvo's van elk 15 schoten af; de scène was overdekt met spijt en verdriet.

Toen de religieuze ceremonie was afgelopen, werd er een enorme steen opgetild, die de tombe moest bedekken, met een ring, om hem er in te leggen. Daar moesten de overblijfselen van de Keizer blijven liggen, voor eeuwen afgesloten. De steen kwam omhoog en ging langzaam naar beneden en verborg de lijk-kist voor onze ogen. De ring werd verwijderd en de gehele oppervlakte werd bedekt met een laag Romeins cement. Dit metselwerk, waarvan de stenen aan elkaar verbonden werden met stukken ijzer, moest één voet hoog worden, daarna bedekt met aarde tot op grondhoogte.

710 Toen ik daar de volgende dag terug kwam, restten er drie platen op randstenen en bedekten de opening.

Toen de begrafenis voorbij was, rende een menigte mensen naar de wilgen om er takken af te trekken, die al het voorwerp van verering waren geworden; de gouverneur liet ze onmiddellijk verwijderen om de wilgen te beschermen, die meteen geheel gestript zouden worden door hen, die een herinnering wilden hebben aan deze droevige ceremonie. Was deze wildheid niet een protest van de kant van de eilandbewoners over het gedrag van de gouverneur tegen de Keizer? Er werd een tijdelijke barricade rondom het graf opgericht, bewaakt door twee schildwachten en een wachtpost werd ingericht met twaalf man onder het bevel van een officier. Voordat we naar Longwood terug keerden, stond de gouverneur ons toe een tak van de wilgen te nemen, die bedoeld waren het lichaam van de Keizer schaduw te geven.

We gingen terug naar Longwood, het hart zwaar van droefenis en toen pas kwam het verlies bij ons binnen. Het huis was een woestijn geworden; we liepen door de kamers, die met leegheid gevuld waren. De geest, die hen vroeger deed leven, het voorwerp van al onze affectie, was hier niet langer; ons gehele bestaan was veranderd. Verscheidene keren, in de korte tijd, dat we er nog waren na de dood van de Keizer, bij nacht of bij dag, werd ik met een schok wakker, denkend, dat ik zijn stem hoorden, die me riep. Of, als ik het huis verliet, werd ik tegengehouden door de gedachte dat de Keizer me nodig zou kunnen hebben. Zijn aanwezigheid was nog onder ons; dat bleek op de meest onverwachte momenten. Het geluid van zijn stem bereikte onze oren en stak in ons hart met dodelijke angst, alsof komend uit een soort droom, we zouden zeggen: 'Hij is hier niet langer!'

Na terugkomst op Longwood schreef graaf de Montholon het volgende verslag:

Beëdigde verklaring van de begrafenis:

Op deze dag, 9 mei 1821, te Longwood, op het eiland Sint-Helena, werd de laatste eerbied gegeven aan Keizer Napoleon.

Om 10.00u. 's ochtends celebreerde vader Vignali de mis en de begrafenis rituelen.

711 ***Om 11.00u. stond het garnizoen gewapend in de rij langs de weg. De processie verliet Longwood en de hoeken van het begrafeniskleed werden gedragen door graaf Bertrand, graaf de Montholon, Napoleon Bertrand en Marchand. Gravin Bertrand en de gehele huishouding van de Keizer omgaf de lijkwagen, gevolgd door de algemene staf en daarna door het gehele garnizoen.***

Tegen 12.00u. zegende de kapelaan van de Keizer het graf bij de Torbett bron en ronde zijn gebeden af. De lijk-kist werd neergelaten onder begeleiding van artilleriesalvo's van de forten en het zee-eskader.

Het gewelf werd gesloten en verzegeld met cement in onze aanwezigheid; er werd een eregarde bij geplaatst.

Nadien hebben we dit verslag geschreven en ondertekend op bovengenoemde datum.

Ondertekend: graaf de Montholon, graaf Bertrand, Marchand

Op 11 mei stuurde de gouverneur mannen naar Longwood om het meubilair, dat aan het gouvernement behoorde, te inventariseren. Er waren wat stukken gebruikt door de Keizer, die we graag wilden behouden, maar de orders, die door de inventarisopmakers waren ontvangen, waar precies en we drongen er niet op aan deze voorwerpen te hebben, noch wezen we ze niet aan om ze in trofeeën te veranderen. Op de avond van de 11^e informeerde graaf de Montholon mij, dat de gouverneur de volgende dag zou komen om de bezittingen van de Keizer te inventariseren. Hij dacht dat het goed zou zijn hen zorgvuldig in de salon neer te zetten, opdat de gouverneur ze zelf kon inventariseren of dit liet doen door anderen. De bezittingen van de Keizer waren heilige relieken voor ons; het was belangrijk, dat als ze tentoongesteld werden aan de ogen van de buitenlanders, die de gouverneur begeleidden, dat zij wraak zouden opwekken en niet de indruk zouden geven van een tweedehands kledingverkoop. Het licht werd verminderd en Saint-Denis en ik brachten alles binnen, dat van de Keizer was geweest. Alles werd uitgespreid zodat, als er iemand binnen kwam, hoe meer zich er op hoe meer respect er zou ontstaan.

712 Sir Hudson Lowe kwam in de ochtend, vergezeld door zijn staf, markies de Montchenu, diens aide de camp dhr. Gors en een paar anderen. Hij onderzocht elk voorwerp apart, las codicil no. 1 evenals de er bijgevoegde inventarissen en vroeg of de gesloten zegels op de drie mahoniehouten kistjes verbroken konden worden. Toen dit gedaan was, opende ik de dozen. Hij onderzocht elke snuifdoos zorgvuldig, gaf zijn commentaar en kennis over de schilderingen, de cameeën en de medailles. Na ongeveer een uur onderzoeken verklaarde hij dat we verder konden gaan met de voorlopige uitvoering van het testament van de overledene, want hij kon geen toestemming geven voor een uiteindelijke uitvoering zonder in deze zaak zijn regering te raadplegen. Deze overblijfselen van een voorbijge glorie werden met gevoel en bewondering door allen geïnspecteerd. Na zijn vertrek, deed ik de doosjes dicht, de salondeuren werden gesloten en graaf de Montholon schreef de volgende verklaring:

Verklaring met betrekking tot het onderzoek door de gouverneur.

En het openen in zijn aanwezigheid van codicil no. 1.

Op deze dag, 12 mei 1821, te Longwood, eiland Sint-Helena, is de gouverneur van het eiland naar Longwood gekomen om verder te gaan met het onderzoek en de inventarisatie van de kleding van Keizer Napoleon en ander eigendom op Sint-Helena. Wij, de ondergetekenden, in overeenstemming met onze aanwijzingen, openden in zijn aanwezigheid codicil no. 1 evenals de er aan hangende inventarisaties.

Na genoemde papieren gelezen te hebben, heeft hij in onze aanwezigheid, de zegels verbroken van de drie mahoniehouten kistjes, genoemd in het verslag van 27 april, die de voorwerpen bevatten, genoemd in de inventarislijsten no. 1, 2 en 3.

Hij verklaarde tegenover ons dat hij geen uiteindelijke autorisatie kon geven voor de codicilschikkingen, aan hem genoemd en dat hij het had aan zijn regering moest voorleggen, maar dat we verder konden gaan met de voorlopige uitvoering van voornoemde.

Daarna hebben we hier een verslag van gemaakt en deze verklaring ondertekend op bovengenoemde datum.

Getekend: graaf de Montholon, graaf Bertrand, Marchand

Verklaring omtrent de verdeling van de bezittingen.

Op deze dag, 14 mei 1821, te Longwood, eiland Sint-Helena, in overeenstemming met de instructies genoemd in codicil no.2 gaan we verder met het verdelen van de bezittingen van Keizer Napoleon en zijn boeken en plaatsen in kratten twee van de voorwerpen, die hij heeft nagelaten aan de prinsessen van zijn familie.

Daarna hebben we dit verslag gemaakt op bovengenoemde datum.

Getekend: Montholon, Bertrand, Marchand

713 Om de overgebleven bezittingen onder onszelf te verdelen, ieder een even groot deel van de boeken of van de andere bezittingen, trokken we lootjes. Elk nam zijn deel en deed het in kratten om het naar Europa te transporteren. We zouden de 27e naar Frankrijk zeilen. In deze verdeling was een compleet uniform van grenadier van de garde, inclusief de versierselen van het Légion d'honneur, de kolonels epauletten, een uniformhoed en rijlaarzen; dit kon niet in delen worden opgesplitst. De groot-maarschalk en graaf de Montholon besloten in hun onbaatzuchtigheid het te verloten en ik was de gelukkige. De manuscripten waren voor graaf de Montholon en toen we eenmaal in Europa waren, werden ze gepubliceerd in enerzijds een algemene editie en anderzijds in een grote, speciale editie, opgedragen aan de koning van Rome. De Keizer had deze taak toegewezen aan zijn executeurs in zijn testament. Generaal graaf Bertrand nam die betreffende Egypte, die de Keizer hem had gedictieerd; graaf de Montholon nam Italië en bij zijn aankomst in Frankrijk gaf hij generaal Gourgaud het Consulaat. Het kwam niet bij me op om iets te claimen; maar later, in Frankrijk, vroeg ik graaf de Montholon naar het deel, dat de Keizer mij had gedictieerd: *De Korte Historie van de Campagnes van Caesar*. Hij antwoordde, dat hij dat niet had; ik vroeg het toen aan graaf Bertrand, die het me gaf.

Alles dat was overgebleven, moest worden aangewend voor de toelagen of de lonen en salarissen van de mensen, die deel hadden uitgemaakt van de huishouding van de Keizer gedurende april en mei 1821 en voor de gemaakte kosten. Dit leidde tot de volgende verklaring:

Verklaring van de verdeling van lonen en salarissen van de personen van de Keizerlijke huishouding te Longwood, over de maanden april en mei 1821 en verschillende andere uitgaven (370).

Op deze dag, 16 mei 1821, te Longwood, eiland Sint-Helena, bepalen de ondergetekende executeurs van het testament van Keizer Napoleon de betalingen, die gedaan zullen worden ten laste van het totaal van de fondsen, aanwezig in Zijne Majesteits private geldkist, een bedrag van 25.590 francs, als volgt:

370. Aantekening van de uitgever: Marchand berekeningen zijn foutief. De optelling a en b zijn fout. (rkv)

714	1.Lonen en salarissen over april 1821	7.333
	Graaf Bertrand	2.000
	Graaf de Montholon	2.000
	Vader Vignali	500
	Antommarchi, dokter	750
	Subtotaal (a)	4750

<i>Dhr. Marchand</i>	666
<i>Saint-Denis</i>	333
<i>Noverraz</i>	333
<i>Pierron</i>	400
<i>Archambault</i>	150
<i>Cursot</i>	200
<i>Chandelier</i>	200
<i>Joséphine (vrouw van Noverraz)</i>	50
<i>Dhr. Richard</i>	150
<i>Subtotaal (b)</i>	2583
<i>Totaal (a+b)</i>	14.666

2. Achterstallinge betalingen aan dokter Antommarchi, vanaf 1 oktober 1819 tot januari 1821, of 15 maanden à 500 francs, te betalen aan zijn familie in Rome, in overeenstemming met een brief, geschreven in 1819 door graaf Bertrand aan kardinaal Fesch, zonder een ontvangstbewijs te hebben gekregen sinds die datum.

<i>Totaal</i>	7500
---------------	------

3. Andere uitgaven, die ik niet meer kan vinden)

	3423
<i>Totaal bedrag</i>	25.590

*Uitgevoerd en ondertekend op bovengenoemde datum:
Graaf de Montholon, graaf Bertrand, Marchand*

De gouverneur had graaf de Montholon en de groot-maarschalk geïnformeerd dat er accommodaties gemaakt werden aan boord van het vrachtschip Camel voor onze terugkeer naar Europa, maar het vertrek kon niet plaatsvinden voor het einde van de maand. Elke dag maakten we een pelgrimstocht naar het graf van de Keizer, waar we toegelaten werden. Daarna, terug in het huis, hielden we ons bezig met het klaarmaken van onze bezittingen voor onze reis naar Europa.

Voordat het eiland werd verlaten wisselden de groot-maarschalk en de gouverneur brieven uit en de een had de ander uitgedaagd voor een duel. Admiraal Lambert bood zijn diensten aan om vrede tussen hen te stichten. Deze tussenkomst werd geaccepteerd en de onenigheid werd tot tevredenheid van beide partijen opgelost.

715 Op de 26^e adviseerde de gouverneur dat we de volgende middag zouden wegzeilen. De gehele dag werd doorgebracht met het transport van de bagage, die we op karren vervoerden. Een diepe droefenis was vermengd met deze activiteit; we lieten de Keizer alleen in zijn verbanningsoord en de bitterheid van zulke spijtgedachten verhinderden ons om ons de vreugde voor te stellen, als we met onze families en het moederland verenigd zouden zijn; het was zes jaar geleden dat de Keizer werd verbannen.

Op de dag van vertrek ging ik naar het graf van de Keizer. Na geknield te hebben stond ik bij de tombe en gaf mijn tranen de vrije loop. Een laatste keer kuste ik de koude stenen, die alles bedekten, dat zo groots voor mij was geweest en nu zo slecht ongelukkig, plukte ik een driekleurig viooltje en legde die in mijn beurs. Ik wierp een laatste blik, drong door de aarde heen naar de Keizer, ging op mijn paard terug en reed richting de stad. Ik ontdekte dat de groot-maarschalk, zijn familie en graaf de Montholon

naar het Huis van de gouverneur waren gegaan op uitnodiging van hem. We wachtten in stad om aan boord te gaan, wat plaats vond om 16.00u.

Het schip was onplezierig extreem rommelig; en omdat het gebruikt was om goederen te vervoeren, was het meer grof dan elegant. Een aanzienlijk gebrek aan netheid domineerde. Mij werd een kleine hut getoond, waarin ik mijn intrek nam en ik mocht niet klagen over mijn lot, want anderen waren slechter af. Het was een mooie dag geweest, we hesen het anker in de avond van de 27^e. Ik stond op van de bank, waarop ik rustte met hoofdpijn om Sint-Helena een laatste keer te groeten. Ik wilde mijn weldoener, die achter bleef verzekeren, dat mijn gedachten elke dag bij hem zouden zijn. Gedurende de gehele nacht was er een hels lawaai, omdat men de kratten vast sjarde, die rommelig op het dek en de voorraadruimte stonden. Ze hadden ook twee honderd soldaten ingeladen, waarvan sommigen ook vrouwen en kinderen bij zich hadden. Iedereen richtte zich zo goed mogelijk in die eerste nacht, toen vond iedereen zijn plaats en was het dek schoon om de zeilen te bedienen en was er boven plek gemaakt om heen en weer te lopen.

Toen we langs Ascension Island voeren en de evenaar passeerden, kwam er een rustige wind op ons neer; de lucht was zo verstikkend geweest, we zaten zo boven op elkaar. Ze besprekelden het schip van tijd tot tijd met azijn. Er waren een paar gevallen van dysenterie, maar zij, die ziek waren, werden goed verzorgd en tijdens de overtocht verloren we slechts een moeder en haar kind.

716

twee zwart-wit afbeeldingen

717

Die vrouw was aan boord gekomen en stond op het punt te bevallen: een paar dagen na ons vertrek begonnen de weeën en zij kreeg een zoon. Ze had al een kind en u kunt zich voorstellen hoe moeilijk de situatie van de arme vrouw was. Gravin Bertrand met haar vriendelijk karakter, zei haar dat zij de melk zou geven, die zij elke dag voor haar koffie kreeg en stuurde haar de lakens, die ze niet had. Drie weken later stierf het kind en de moeder volgde hem spoedig daarna naar het graf: de zee nam hen beide op. Voor ze stierf, had ze gevraagd in een kist gelegd te worden; niet in een doek, zoals op zee gebruikelijk is. De dag van de ceremonie werd aangekondigd door het luiden van een bel, zoals gebruikelijk is in een dorp. Iedereen kwam aan dek, waar de kist stond, bedekt met een vlag. De kapitein begon de gebeden op te zeggen, alle aanwezigen ontblootten het hoofd en daarna ging de kist de zee in. Hij dook naar beneden, kwam plotseling terug aan de oppervlakte, dreef op één kant met het lichaam aan de andere! Om de kist te laten zinken hadden ze twee kanonskogels aan de voeten van de arme vrouw geplaatst, maar niemand had er aan gedacht, dat vallend van de hoogte van de reling in zee, het gewicht van de kanonskogels door het open einde van de kist zouden rollen. Omdat de wind behoorlijk waaide, waren we spoedig ver verwijderd van dat akelige gezicht.

Een andere ongeluk overkwam ons enkele dagen later: de schoenmaker van het regiment was in slaap gevallen bij de reling en overboord gevallen. Omdat de wind met aanzienlijke kracht waaide, waren we weldra ver van hem weg. We legden onmiddellijk het schip in de wind en stuurden een roeiboot uit in het water. Gelukkig kon de man goed zwemmen en het lukte ons hem te redden; de kapitein gaf hem wat hete wijn. Tijdens de overtocht lukte het ons verscheidene dolfijnen van verschillende grootte te vangen, die het vlees vervingen, waaraan we gebrek begonnen te krijgen. In die dagen hadden we niet aan boord van schepen, zoals nu, ingeblikt voedsel, waarmee de passagiers goed konden overleven tijdens lange tochten. Het water aan boord was heel erg akelig; gravin Bertrand had voor haarzelf een grote hoeveelheid mee genomen en zij was vriendelijk genoeg om het met me te delen, samen met wat bagagesjouwens. De gravin was erg ziek geworden, voordat we getroffen werden door een storm in de Golf van Biskaje. De lucht werd

donker, de wind blies wild en de zee werd zo ruw, dat de enige horizon, die we zagen, de golf was, die ons optilde en ons dan weer neer liet vallen in het dal.

Het besprong ons zomaar: die kratten, die beneden niet waren vastgebonden, vlogen alle kanten op en zo gingen het de gehele nacht door. Ik verloor de Constance wijn, die ik mee terug bracht, maar het verlies, dat het meest belangrijk was, was de verrekijker, die de Keizer had gebruikt tijdens zijn ziekte, die in mijn koffer was gebroken en onze wilgentakjes, die dood gingen door onderdompeling in het zeewater.

Afrika was achter ons. Op 25 juli, in overeenstemming met de wensen van de Keizer, liet graaf de Montholon ons bij elkaar komen in zijn hut en begon met het openen van het testament, codicillen en instructies in onze aanwezigheid. Onderstaande verklaring werd opgemaakt:

Op deze dag, 11 juli 1821, in Europese wateren, op de breedte van Parijs en 160 mijlen van de Franse kust, hebben wij, de ondergetekenden, de executeurs van Keizer Napoleon, in overeenstemming met onze instructies en in de aanwezigheid van vader Vignali, het testament, de codicillen en instructies geopend, die genoemd zijn in het verslag van 27 april j.l.

Op zee, op de hierboven genoemde datum:

Graaf de Montholon, Graaf Bertrand, Marchand

TESTAMENT VAN KEIZER NAPOLEON

1.

1^e. Ik sterf in de rooms-katholieke religie, waarin ik meer dan vijftig jaar geleden geboren ben.

2^e. Ik wens dat mijn resten zullen rusten aan de oevers van de Seine, te midden van het Franse volk, dat ik zo lief heb gehad.

3^e. Ik heb altijd redenen gehad om van mijn innig geliefde vrouw Marie-Louise te houden. Ik bewaar voor haar tot aan mijn laatste moment de meest tedere gevoelens. Ik smeed haar mijn zoon te beschermen tegen de gevaren van de omgeving tijdens zijn kindertijd.

*4^e. Ik raad mijn zoon aan nooit te vergeten dat hij een Franse prins is en zichzelf nooit zal toestaan een instrument te worden in handen van de drie landen (triumvirs), die de naties van Europa onderdrukken. Hij zal nooit strijden tegen Frankrijk of haar anderzijds beschadigen. Hij zal mijn devies overnemen: *Tout pour le peuple français*.*

5^e. Ik sterf te vroeg, vermoord door de Engelse oligarchie en haar moordenaars. Het Engelse volk zal mij spoedig wreken.

6^e. De twee onfortuinlijke resultaten van de invasies in Frankrijk, terwijl zij nog zoveel krachten had, zijn veroorzaakt doot het verraad van Marmont, Augereau, Talleyrand en Lafayette: ik vergeef hen dit. Moge het Franse nageslacht hen net als ik vergeven!

7e. Ik bedank mijn goede en prachtige moeder, de kardinaal, mijn broers Joseph, Lucien, Jérôme, Pauline, Caroline. Julie, Hortense, Catherine, Eugène voor de voortdurende aandacht, die zij steeds voor mij hebben gevoeld. Ik vergeef mijn broer Louis voor het vlugschrift, dat hij in 1820 publiceerde: het zit vol met valse beweringen en valse documenten.

8e. *Ik draag op het Manuscrit de Sainte-Hélène en andere werken onder de titel van Maximes Sentences, wiens mensen zo vriendelijk zijn geweest te publiceren gedurende de laatste zes jaar. Dat zijn de regels, die mijn leven de laatste jaren hebben geleid. Ik gelastte de hertog D'Enghien te arresteren en te veroordelen, omdat dit noodzakelijk was voor de veiligheid, het belang en de eer van het Franse volk, want de hertog was bezig tijdens zijn arrestatie met zestig aanslagen te Parijs. In een dergelijk geval zou ik weer zo handelen.*

719

II.

1^e. *Ik laat na aan mijn zoon de dozen, de orders en andere voorwerpen zoals mijn zilveren borden, veldbed, wapens, zadels, sporen, vazen uit mijn kapel, boeken, linnengoed, dat ik gewoonlijk droeg, volgens de toegevoegde lijst A. Het is mijn wens dat deze eenvoudige erfstukken hem dierbaar zullen zijn, omdat ze van een vader afkomstig zijn, waaraan de gehele wereld hem zal herinneren.*

2e. *Ik laat na aan lady Holland de antieke camée die paus Pius VI mij te Tolentino gaf.*

3e. *Ik laat na aan graaf Monthelon 2 miljoen francs als een bewijs van mijn tevredenheid over de menselijke behulpzaamheden, die hij gedurende zes jaren bewezen heeft en als vergoeding voor het verlies van zijn woning, dat Sint-Helena hem heeft veroorzaakt.*

4^e. *Ik laat na aan graaf Bertrand 500.000 francs.*

5^e. *Ik laat na aan Marchand, mijn eerste kamerdienaar, 400.000 francs. De diensten, die hij mij heeft bewezen, zijn die van een vriend. Het is mijn wens dat hij zal trouwen met een weduwe, een zuster of dochter van een officier van mijn Oude Garde.*

720

6^e. *Aan Saint-Denis: 100.000 francs.*

7^e. *Aan Noverraz: 100.000 francs.*

8^e. *Aan Pierron: 100.000 francs.*

9^e. *Aan Archambault: 50.000 francs.*

10^e. *Aan Coursot: 25.000 francs.*

11^e. *Aan Chandelier: idem*

12^e. *Aan abt Vignali: 100.000 francs. Ik wens dat hij zijn huis zal bouwen vlakbij Pontenovo di Rostino.*

13^e. *Aan graaf Las Cases: 100.000 francs.*

14^e. *Aan graaf Lavallette: 100.000 francs.*

15^e. *Aan hoofdchirurg Larrey: 100.000 francs. Hij is de meest bekwame man, die ik ken.*

16^e. *Aan generaal Brayer: 100.000 francs.*

17e. *Aan generaal Lefebvre-Desnouettes: 100.000 francs. (371)*

18e. *Aan generaal Drout: 100.000 francs.*

19e. *Aan generaal Cambronne: 100.000 francs.*

20e. *Aan de kinderen van generaal Mouton-Duvernet: 100.000 francs. (372)*

21e. *Aan de kinderen van de dappere Labédoyère: 100.000 francs.*

22e. *Aan de kinderen van generaal Girard, (373) gedood te Ligny, 100.000 francs.*

23e. *Aan de kinderen van generaal Chartrand: 100.000 francs. (374)*

371. Voormalig kolonel bij de bergchasseurs van de keizerlijke garde, een van de grootste cavaleristen van het Keizerrijk. Als beloning voor zijn waarde en trouw, kreeg hij een van Napoleons nichtjes ten huwelijk.

372. Een generaal in de keizerlijke garde, hij voegde zich bij de Keizer na diens terugkeer uit Elba, diende als afgevaardigde en stelde na Waterloo door stemming de benoeming van Napoleon II. Hij werd ter dood veroordeeld en doodgeschoten in Lyon.

373. Hij commandeerde de voorhoede van de 'heilige bataljons' tijdens de Belgische campagne van 1815. Dodelijk gewond te Ligny in juni 1815, werd hij benoemd tot Hertog van Ligny door de Keizer, maar stierf tien dagen later.

374. Hij commandeerde een brigade van de Beierse divisies te Waterloo. Verbannen tijdens de Tweede Restauratie keerde hij terug naar Parijs, zweerde samen, werd gearresteerd, ter dood veroordeeld en doodgeschoten in Lille in mei 1816.

- 721 **24e. Aan de kinderen van de virtuoze generaal Travot: 100.000 francs. (375)**
25e. Aan generaal Lallemand, de oudere: 100.000 francs. (376)
26e. Aan graf Réal: 100.000 francs.
27e. Aan Costa de Bastelica, op Corsica: 100.000 francs. (377)
28e. Aan generaal Clausel: 100.000 francs. (378)
29e. Aan baron Meneval: 100.000 francs.
30e. Aan Arnault, auteur van Marius: 100.000 francs. (379)
31e. Aan kolonel Marbot (380): 100.000 francs. Ik raad hem aan door te gaan met de verdediging van de glorie van de Franse legers en de falsifieerders en afvalligen te beschamen.
32^e. Aan baron Bignon (381): 100.000 francs. Ik draag hem op om de geschiedenis van de Franse diplomatie van 1792 tot 1815 te schrijven.

375. Met pensioen bij de Restauratie, hij zweerde samen en ter dood veroordeeld in januari 1816. De terechtstelling werd omgezet in 20 jaar gevangenisstraf in het fort van Ham, waar hij krankzinnig werd. Hij kreeg uiteindelijk gratie en stierf in 1836 op de leeftijd van 70 jaar.

376. Generaal Lallemand, de oudste van twee broers, beiden generaal in de keizerlijke garde, was de Keizer gevolgd aan boord van de Bellerophon, maar het werd hem niet toegestaan hem te vergezellen naar Sint-Helena. Ter dood veroordeeld tijdens de Restauratie, gevangen gehouden te Malta, ging hij naar Amerika, waar hij een Franse kolonie stichtte in Texas in 1817. Gevallen in moeilijke tijden, werd hij gerehabiliteerd in 1830 en stierf in Parijs in 1839.

377. Belangrijke Corsicaanse familie.

378. Generaal Clauzel commandeerde het leger van de Pyreneeën, dat optrok tegen de hertog van Angoulême tijdens de Honderd Dagen. Na Waterloo zocht hij een schuilplaats in Amerika, werd bij verstek ter dood veroordeeld en kreeg amnestie in 1820. Hij keerde in 1830 in de dienst terug, was bevelhebber van het leger van Afrika, verving Bourmount en werd maarschalk in 1831. Hij stierf in 1842.

379. Antoine Arnault had op de leeftijd van 25 jaar de populaire tragedie *Marius à Minturness* geschreven.

380. Auteur van *Mémoires*.

381. Baron Bignon, minister van Buitenlandse Zaken tijdens de Honderd Dagen, schreef *Histoire de France depuis le 18 Brumaire jusqu'en 1812*, waaraan hij tot zijn dood werkte.

- 722 **33e. Aan Pioggi di Talavo: 100.000 francs. (382)**
34e. Aan de chirurgijn Emery: 100.000 francs. (383)
35^e. Deze bedragen zullen worden afgenomen van de 6 miljoen, die ik heb gestort toen ik Parijs verliet en van de rentes van 5 % vanaf juli 1815. Deze bedragen zullen worden overeengekomen met de bankier door de graven Montholon, Bertrand en Marchand.
36^e. Wat dit deposito ook mag produceren boven de 5,6 miljoen francs, zal worden verdeeld als een uitkering aan de gewonden van de slag bij Waterloo en onder de officieren en soldaten van het garnizoen van Elba, in een verhouding, die bepaald wordt door Montholon, Bertrand, Drouot, Cambronne en de chirurg Larrey.

37^e. Deze legaten, zullen, ingeval van dood, uitbetaald worden aan de weduwen en de kinderen en in geval van onmogelijkheid hiervan terug gaan bij mijn bezittingen.

382. Een Corsicaan, hij werd Napoleons hoofd geheime dienst.

383. Het verhaal van dokter Emery is een van de clandestiene, historische elementen van de Honderd Dagen. Als militaire chirurg had Emery deel genomen aan alle campagnes van het Keizerrijk. Hij voegde zich bij het Tweede chausseurs à pied van de garde in 1811, hij was chirurg bij het Elbanese bataljon en diende te Waterloo bij zijn voormalig regiment.

Toen hij van boord ging in de Golfe de Juan met Napoleon op 1 maart 1815, wist Emery al vijf maanden daarvoor, dat de Keizer de route over de bergen zou nemen en door Grenoble zou gaan, waar alles klaar zou zijn om hem te ontvangen (zie Boek 1, noot 215). Een inwoner van Isère legde contact tussen Napoleon en Dumoulin, toen de laatste naar Elba kwam. Door bemiddeling van Genuaanse handelaren kreeg Emery berichten, verborgen in bundels handschoenen.

Na de landing, de Keizer voortgaand, bracht hij de préfet van Digne, de secretaris generaal van Gap 'in slaap', verkreeg paarden, hem gegeven te Laffrey door generaal Mouton-Duvernay, die voor deze medeplichtigheid met zijn leven zou betalen en kwam in Grenoble aan, waar hij Dumoulin op de hoogte bracht van Napoleons landing.

Later, opgespoord, gearresteerd, gevangen gezet en tenslotte vrijgelaten in 1816, trouwde Emery met een charmante jonge vrouw genaamd Pauline Blanchet uit een familie van spoorwegbouwers in Rives. Haar schoonzuster, de mooie Madeleine Augustin-Blanchet, had Napoleon bediend in het Hôtel de Poste op 9 maart 1815, vermomd als dienstster. Emery stierf op de leeftijd van 35 jaar in Grand Lemps, waar hij was geboren. Zijn met mos bedekte graf kan daar op het kerkhof bezichtigd worden.

Emery's toewijding verklaart het keizerlijk legaat, dat even groot is als dat van Larrey en Percy. De dochter van Emery ontving 55.000 francs, in overeenstemming met de verdeling, gemaakt in 1826 door bankier Laffitte. Ten tijde van de verdelingen van 1854 en 1895 kwamen de legaten te vervallen, omdat Mme Emery en haar dochter dood waren.

723

III

1e. Mijn privé domein is mijn eigendom, geen enkele Franse wet heeft dit ontkend, hiervan zal een deel worden opgevraagd door baron de la Bouillerie, de rentmeester hiervan. Het gaat hier over een bedrag van meer dan 200 miljoen francs, namelijk:
1e bis. deze portefeuille bevat de opbrengsten, die ik gedurende veertien jaar als burger bijeen heb gebracht en die gestegen zijn tot meer dan 12 miljoen francs per jaar, als ik mij dat goed herinner.

2^e bis. de opbrengst van deze portefeuille.

3^e bis. De meubels van mijn paleizen zoals ze waren in 1814, het paleis in Rome, Florence, Turijn inbegrepen. Al dit meubilair is gekocht met de opbrengsten van mijn burgerlijke lijst.

4e bis. De opbrengsten van mijn koninklijke huizen is Italië, zoals geld, serviezen, juwelen, meubels, rijtuigen. De rekeningen hiervan zullen worden vastgesteld door prins Eugène en de intendant van de kroon Campagnoni

Napoleon

2e. Ik laat na mijn privé domeinen voor de helft aan de overlevende officieren en soldaten van het Franse leger, die hebben gevochten tussen 1792 en 1815 voor de glorie en onafhankelijkheid van de natie; de verdeling moet zijn in volgorde van hun benoeming in actieve dienst. De andere helft gaat naar de steden en districten in de Elzas, Franche-Comté, Bourgondië, het Île-de-France, Champagne, Forez, Dauphiné, die geleden hebben onder de of andere invasie. Hiervan zal een som van één miljoen apart gezet worden voor de stad Brienne en één miljoen voor de stad Méry (384).

Ik wijs de graven Montholon en Bertrand en Marchand aan als de uitvoerders van mijn wil.

Dit testament, geheel door mijn hand geschreven, is ondertekend en gezegeld met mij wapens.

NAPOLÉON

384. Méry-sur-Seine, departement Aube. Tijdens de 1814-campagne, was de brug van Méry bitter bevochten, verwoest en verschillende keren herbouwd en het dorp was volledig neer gebrand.

724 *Inventarisatie (A) behorende bij mijn testament*

1.

1e. De gewijde vazen, die in mijn kapel dienst hebben gedaan te Longwood.

2e. Ik draag de abt Vignali op er voor te zorgen en ze af te leveren bij mijn zoon zodra hij zestien jaar zal zijn.

II.

1e. Mijn wapens, te weten mijn degen, die ik droeg te Austerlitz, de sabel van Sobieski, mijn dolk, mijn jachtmes, mijn twee paar pistolen uit Versailles.

2e. Mijn gouden nécessaire, die ik gebruikte op de ochtend van Ulm, Austerlitz, Jena, Eylau, Friedland, het eiland Lobau, bij de Moskwa, bij Montmirail. Vanuit mijn standpunt wens ik dat deze nécessaire naar mijn zoon gaat. Graaf Bertrand bewaart deze sinds 1814.

3e. Ik draag graaf Bertrand op deze voorwerpen te bewaren en ze aan mijn zoon te overhandigen als hij zestien jaar zal zijn geworden.

III.

1e. Drie kleine mahoniehouten kisten, die bevatten: in de eerste 33 snuifdozen of bonbonnières; in de tweede twaalf dozen met Keizerlijke wapens, twee kleine brillen en vier dozen gevonden op de tafel van Louis XVIII in de Tuileriën op 20 maart 1815; in de derde drie snuifdozen versierd met zilveren medailles, regelmatig gebruikt door de Keizer en diverse toiletspullen, volgens deze lijst genummerd I, II III.

2^e. Mijn veldbedden, waarvan ik gebruik maakte gedurende al mijn veldtochten.

3^e. Mijn veldtelescoop.

4^e. Mijn kledingkast, bevattende een van elk van mijn uniformen, twaalf hemden, en van allerlei, dat ik met mijn kleding gebruikte.

5^e. Mijn wasstandaard.

6^e. Een kleine klok, die staat in mijn slaapkamer te Longwood.

7e. Mijn twee horloges en de ketting van haar van de Keizerin.

8e. Ik draag op aan Marchand, mijn eerste bediende, deze voorwerpen te bewaren en ze aan mijn zoon te overhandigen als hij zestien jaar is geworden.

725

IV.

1e. Mijn medailles.

2e. Mijn zilver en mijn porseleinen Sèvres servies, dat ik op Sint-Helena gebruikte (lijst B en C)

3e. Ik draag op aan Marchand deze voorwerpen te bewaren en ze aan mijn zoon te overhandigen als hij zestien jaar is geworden.

V.

- 1e. *Mijn drie zadels en tuigen, mijn sporen, die ik op Sint-Helena heb gebruikt.*
- 2e. *Mijn jachtgeweren, vijf in getal.*
- 3^e. *Ik draag op aan Noverraz deze voorwerpen te bewaren en ze aan mijn zoon te overhandigen als hij zestien jaar is geworden.*

VI

- 1^e. *Vierhonderd boeken, gekozen uit mijn bibliotheek, die ik het meest heb gebruikt.*
- 2^e. *Ik draag op aan Saint-Denis deze te bewaren en ze aan mijn zoon te overhandigen als hij zestien jaar is geworden*

Inventaris (A)

- 1^e. *Geen enkel van deze objecten, die ik heb gebruikt, zal worden verkocht; het overtollige zal verdeeld worden tussen de executeurs van mijn testament en mijn broers.*
- 2^e. *Marchand zal mijn haar bewaren en er een armband met een kleine gouden gesp van laten maken, die hij toezendt aan keizerin Marie-Louise, naar mijn moeder en naar elk van mijn broers, zusters, neven nichten, aan de kardinaal en een met een grotere maat aan mijn zoon.*
- 3e. *Marchand stuurt een paar van mijn gouden schoengespen naar prins Joseph.*
- 4e. *Een klein paar gouden kniegespen naar prins Lucien.*
- 5e. *Een gouden dasspeld naar prins Jérôme.*

726

Inventaris (A)

INVENTARIS VAN MIJN OBJECTEN, DIE MARCHAND BEWAREN ZAL OM TE OVERHANDIGEN AAN MIJN ZOON.

- 1e. *Mijn zilveren nécessaire, die op mijn tafel staat, gevuld met alle benodigdheden, scheermessen, ed.*
- 2e. *Mijn wekker; het is de wekker van Frederik II, die ik heb meegenomen uit Potsdam (in kistje no. III).*
- 3e. *Mijn twee horloges, met de ketting van haar van de Keizerin en een ketting van mijn haar voor het andere horloge. Marchand zal het laten maken in Parijs.*
- 4^e. *Mijn twee zegels (een uit Frankrijk, geborgen in kist no. III)*
- 5^e. *De kleine gouden pendule, die op dit moment in mijn slaapkamer staat.*
- 6^e. *Mijn waskan en waskruik en zijn voet.*
- 7^e. *Mijn nachtkastjes, die ik al in Frankrijk gebruikte en mijn verzilverd bidet.*
- 8^e. *Mijn twee ijzeren veldbedden, mijn matrassen en mijn dekens, moeten bewaard blijven.*
- 9^e. *Mijn drie zilveren flacons, die mijn eau-de-vie bevatten en die mijn chasseurs op campagne voor mij meedroegen.*
- 10^e. *Mijn Franse telescoop.*
- 11^e. *Mijn sporen (twee paar).*
- 12^e. *Drie kistjes van mahoniehout, no. I, II, III, die mijn snuifdozen en andere spullen bevatten.*
- 13^e. *Een verzilverd reukvat.*

LINNEN

6 hemden
6 zakdoeken
6 dassen
6 handdoeken
6 paar zijden sokken
4 zwarte collen
6 paar sokken
2 paar batisten doekjes
2 kussens
2 kamerrokken
2 nachtbroeken
1 paar bretels
4 broeken, witte kasjmier vesten
6 halsdoeken
6 flanellen hemden
4 paar onderbroeken
6 paar handschoenen

1 kistje met mijn tabak

1 gouden dasspeld
1 paar gouden kniegespen
1 paar gouden schoengespen
(de laatste drie voorwerpen bevinden zich in het kistje no. III)

KLEDING

1 uniform van de chasseurs
1 van de grenadiers
1 van de garde national
2 hoeden
1 grijze en groene overjas
1 blauwe overjas (die ik aan had te Marengo)
1 groene overjas van marter
2 paar schoenen
2 paar laarzen
1 paar pantoffels
6 riemen

727

Inventarisatie (B)

**INVENTARIS VAN DE VOORWERPEN, DIE IK IN BEZIT LIET VAN DE HEER
DE GRAAF VAN TURENNE**

De sabel van Sobieski (deze staat per ongeluk op lijst A; het is de sabel, die de Keizer droeg bij Aboukir en die in handen is gekomen van graaf Bertrand)
1 groot collier van het Légion d'honneur
1 verzilverd zwaard
1 Consulair zwaard
1 ijzeren zwaard
1 riem van velours
1 collier van het Gulden Vlies (goud)
1 kleine kledingkast van staal
1 nachtlamp van zilver
1 handvat van een antieke sabel
1 hoed model Henri IV en mijn baret, de kanten kragen van de Keizer
1 klein kastje voor medailles
2 Turkse kleden
2 mantels van velours, geborduurd, met vesten en broeken.

tapijt;

Aan prins Jérôme het handvat van de antieke sabel;

1°. Ik geef aan mijn zoon: de sabel van Sobieski, het collier van het Légion d'honneur, het verzilverde zwaard, het Consulaire zwaard, het ijzeren zwaard, het collier van het Gulden Vlies, de hoed model Henri IV en mijn baret.
Het gouden nécessaire voor de tanden ligt bij de tandarts.

2°. Aan Keizerin Marie-Louise mijn kanten kragen van de Keizer;
Aan Madame (Mère, rkv) de zilveren nachtlamp;
Aan de kardinaal de kleine stalen kledingkast;
Aan prins Eugène de verzilverde wandelstok;
Aan prinses Pauline het kleine medaillekastje;
Aan de koningin van Napels een klein Turks tapijt;
Aan koningin Hortense een klein Turks

*Aan prins Joseph een geborduurde
mantel, vest en broek;
Aan prins Lucien een geborduurde
mantel, vest en broek.*

728 *Deze 24 april 1821, Longwood.*

Dit is mijn codicil of acte van mijn laatste wil.

Met betrekking tot de in goud terug gegeven fondsen aan keizerin Marie-Louise, mijn zeer geliefde en beminde echtgenote, in Orléans in 1814, het betreft hier in mijn herinnering 2 miljoen, waarover ik door middel van dit codicil beschik, voor het doel om mijn meest trouwe bedienden te compenseren, die ik aanbeveel aan de bescherming van mijn geliefde Marie-Louise.

1e. Ik raad de Keizerin aan 30.000 francs aan graaf Bertrand, die hij bezat in het hertogdom Parma en op de berg Napoléon te Milaan, terug te geven zoals ze hem verschuldigd is.

2e. Ik doe haar dezelfde aanbeveling met betrekking tot de hertog van Istrië, de dochter van Duroc en anderen van mijn bedienden, die mij voortdurend trouw hebben gediend en die altijd geliefd zijn geweest, zij weet wie het zijn.

3e. Ik laat na, buiten de 2 miljoen hierboven, 300.000 francs aan graaf Bertrand, waarvan hij 100.000 francs in stort in de kas van de thesaurier om gebruik te worden in de nalatenschappen volgens mijn beschikkingen.

4^e. Ik laat na 200.000 francs aan graaf Montholon, waarvan hij 100.000 francs stort in de kas van de thesaurier om op dezelfde wijze te gebruiken als hierboven.

5^e. Idem, 200.000 francs aan graaf Las Cases waarvan hij 100.000 francs stort in de kas van de thesaurier om op dezelfde wijze te gebruiken als hierboven.

6e. Idem aan Marchand 100.000 francs waarvan hij 50.000 francs stort in de kas thesaurier om op dezelfde wijze te gebruiken als hierboven.

7e. Aan de burgemeester van Ajaccio bij het begin van de Revolutie Jean-Jérôme Levie of aan zijn weduwe, zijn kinderen of kleinkinderen, 100.000 francs.

8e. Aan de dochter van Duroc 100.000 francs.

9e. Aan de dochter van Bessières, hertog van Istrië 100.000 francs.

10e. Aan generaal Drout 100.000 francs.

11e. Aan graaf Lavallette 100.000 francs.

12e. Idem, 100.000 francs te weten:

25.000 aan Pierron, mijn huismeester;

25.000 aan Noverraz, mijn jager;

25.000 aan Saint-Dénis, mijn bibliothecaris

13e. Idem, 100.000 francs weten:

40.000 aan Planat, mijn verbindings-officier; (385)

20.000 aan Hébert, mijn laatste conciërge te Rambouillet en die tot mijn bedienden behoorde in Egypte;

20.000 aan Lavigne, die vroeger een van de stalmeesters van mijn stallen was en mijn pikeur in Egypte;

20.000 aan Jannet-Dervieux, die pikeur in de stallen was en die me diende in Egypte.

14e. 200.000 francs zullen worden verdeeld onder de armen van de inwoners van Brienne-le-Château, die het meest geleden hebben.

15^e. De overblijvende 300.000 francs zullen worden verdeeld onder de officieren en soldaten van het bataljon van mijn Garde op het eiland Elba, die nu nog leven of aan

hun weduwen en kinderen, al naar gelang hun rang en op een lijst, die door mijn executeur-testamentairs zal worden vastgesteld. De invaliden en de ernstig gewonden krijgen het dubbele. Deze lijst zal worden opgesteld door Larrey en Emery.

Dit codicil is geheel door mijn eigen hand geschreven, getekend en gezegeld met mijn zegels.

NAPOLÉON

385. Planat de la Faye, aide de camp van de Keizer, wilde hem naar Sint-Helena volgen en Napoleon had hem graag bij zich gehad. Toen Las Cases naar Europa terug keerde, bracht hij Planat op de hoogte van de wens van de Keizer. De trouwe officier schreef verscheidene malen naar kardinaal Fesch, maar ontving geen antwoord. In juli 1820 weigerde Fesch; in juli 1821 was Fesch eindelijk accoord, maar hij probeerde Planat te ontmoedigen om daar heen te gaan. Wat was er in Rome gebeurd? Napoleon was al dood.

729

Deze 24 april 1821, Longwood

Dit is mijn codicil of acte van mijn laatste wil.

Met betrekking tot de uitvoering van mijn Italiaanse burgerlijke lijst betreffende geld, juwelen, zilver, linnen, rijtuigen, meubels, waarover de vice-koning de bewaarder is en die van mij zijn, laat ik twee miljoen na aan mijn meest vertrouwde dienaren. Ik hoop dat zonder enige geldige reden, mijn zoon Eugène Napoléon hen eerlijk zal uitbetalen. Hij moet niet vergeten de veertig miljoen, die ik hem in Italië gegeven heb en de verdeling van de erfenis van zijn moeder.

730

- 1e. Uit deze twee miljoen laat ik na aan graaf Bertrand 300.000 francs, waarvan hij 100.000 in de kas van de schatbewaarder zal terugstorten en die volgens mijn beschikkingen gebruikt zal worden als legaat aan de wetenschap.*
- 2^e. Aan graaf Montholon 200.000 francs, waarvan hij 100.000 francs zal terug storten in de kas voor hetzelfde gebruik als hierboven.*
- 3^e. Aan graaf Las Cases 200.000 francs, waarvan hij 100.000 francs zal terug storten in de kas voor hetzelfde gebruik als hierboven.*
- 4^e. Aan Marchand 100.000 francs, waarvan hij 50.000 francs zal terug storten voor hetzelfde gebruik als hierboven.*
- 5^e. Aan graaf Lavallette 100.000 francs*
- 6^e. Aan generaal Hogendorp (386), Hollander, mijn aide de camp, gevlucht naar Brazilië, 100.000 francs.*
- 7^e. Aan mijn aide de camp Corbineau 50.000 francs. (387)*
- 8^e. Aan mijn aide de camp Caffarelli 50.000 francs. (388)*
- 9^e. Aan mijn aide de camp Dejean 50.000 francs.*
- 10^e. Aan Percy, hoofdchirurgijn te Waterloo, 50.000 francs.*

386. Graaf Hogendorp, een Hollander, diende in het ranse leger, voegde zich weer bij de Keizer na diens terugkeer van Elba, vocht te Waterloo en vroeg hem te mogen volgen naar Sint-Helena. Hij zocht een schuilplaats in Rio de Janeiro, waar hij in absolute armoede leefde. Hij stierf vlak na Napoleon in oktober 1822.

387. Generaal Jean-Baptiste Corbineau, broer van generaal Claude Corbineau, gedood te Eylau. De eerste was bij de Keizer op de vooravond van Brienne in 1814.

388. Generaal Caffarelli du Falga vergezelde de Keizer naar Wenen in 1814, voegde zich bij de Keizer tijdens de Honderd Dagen en zat in het Huis van Peers in 1832. In 1840 maakte hij deel uit van de commissie, die ging over de terugkeer van de overblijfselen van de Keizer; hij stierf in 1849.

Zijn vrouw was een politiek activiste tegen Napoleon, die een onbeantwoorde passie voor haar koesterde en toch was zij de enige, die hem te Malmaison bezocht in 1815, voor hij naar Rochefort vertrok.

Toen zij van de dood van de Keizer hoorde, schreef gravin Caffarelli: 'Het is nu voorbij, het leven van deze verbazingwekkende man, die het universum vulde met zijn genius, zijn glorie en zijn misfortuin. Hoe vreemd kan het menselijk hart zijn! Ik zie in hem niet langer de despoot, waartegen ik zo vaak opstond; ik zie in hem het wezen, dat de glorie van de naam 'Fransman' van het ene naar het andere deel van Europa verspreidde. Ik zie in hem de weldoener, de vriend, die me zo vaak vergaf, dat ik verkeerd tegen hem deed. Verkeerde dingen, die een soeverein had kunnen straffen door de gevangenis of verbanning en nog steeds als toegeeflijk beschouwd werden..... Ik heb vaak een soort schaamte gevoeld om als een van zijn favorieten beschouwd te worden. Vandaag ervaar ik daar een soort trots over. Ik heb het recht verworden over hem te treuren, het recht om over zijn fouten te zwijgen en al het goede, dat hij heeft gedaan, bekend te maken.'

- 731 *11e. 50.000 francs, te weten:*
10.000 aan Pierron, mijn hofmeester
10.000 aan Saint-Denis, mijn eerste jager
10.000 aan Noverraz
10.000 aan Coursot, mijn bureauofficier
10.000 aan Archambault, mijn stalmeester
12e. Aan baron Meneval 50.000 francs
13e. Aan de hertog van Istrië, zoon van Bessière, 50.000 francs.
14e. Aan de dochter van Duroc 50.000 francs.
15e. Aan de kinderen van Labédoyère 50.000 francs.
16e. Aan de kinderen van Mouton-Duvernet 50.000 francs
17e. Aan de kinderen van de dappere en virtuoze generaal Travot 50.000 francs.
18e. Aan de kinderen van Chartrand 50.000 francs.
19e. Aan generaal Cambronne 50.000 francs.
20e. Aan generaal Lefebvre-Desnouettes 50.000 francs.
21^e. Te verdelen onder de dienstplichtigen in andere landen, of ze Frans, Belgisch, Hollands, Spaans of inwoners van de departementen van de Rijn zijn, aan van mijn executeurs en volgens hun uitdeling 100.000 francs.
22^e. Te verdelen onder de invaliden of ernstig gewonden van Ligny, Waterloo, die nog leven, volgens een lijst opgesteld door mijn executeurs, waaraan worden toegevoegd Cambronne, Larrey, Percy en Emery. De Garde zal dubbel uitbetaald worden, die van Elba viervoudig: 200.000 francs.

Dit codicil is geheel geschreven in met mijn eigen hand, ondertekend en verzegeld met mijn zegels.

NAPOLEON

- 732 *Deze 24 april 1821, Longwood.*
Dit is een derde codicil aan mijn testament van 15 april.

1e. Onder de juwelen van de Kroon, die werden terug gegeven in 1814, waarvan er sommige tot een waarde van 500.00 tot 600.000 francs komen, zijn er enkele, die er niet toe behoren, maar deel uitmaken van mijn privé bezit. Die moeten terug komen en aan mijn nalatenschap worden toegevoegd.

2e. Ik had bij bankier Torlonia in Rome wissels ter waarde van 200.000 à 300.000 francs, resultaten van mijn opbrengsten van het eiland Elba vanaf 1815. De heer Peyrusse, die nu mijn schatbewaarder niet meer is en geen karakter heeft, bezit nu zelf deze som. Hij moet gedwongen worden dit terug te geven. (389)

3e. Ik laat na aan de hertog van Istrië 300.000 francs, waarvan slechts 100.000 francs

aan zijn weduwe moet worden uitbetaald als de hertog vóór deze uitbetaling dood blijkt te zijn. Ik wens, als het schikt, dat de hertog zal trouwen met de dochter van Duroc.

4°. Ik laat na aan hertogin de Friouil, dochter van Duroc, 200.000 francs. Als zij vóór deze uitbetaling is overleden, zal aan haar moeder niets worden gegeven.

5°. Ik laat na aan generaal Rigaud (390), die verbannen is geweest, 100.000 francs.

6°. Ik laat na aan Boinod (391), verbindings-commissaris, 100.000 francs.

7°. Ik laat na aan de kinderen van generaal Letort (392), gedood tijdens...(de campagne van 1815, voegt de Engelse tekst er aan toe, rkv), 100.000 francs.

8°. Deze 100.000 francs nalatenschap zullen beschouwd worden als zijnde ingevoegd bij artikel 35 van mijn testament, waardoor deze nalatenschap de som van 6.400.000 francs zal bedragen, inclusief de giften, die ik heb gedaan in mijn tweede codicil.

NAPOLEON

389. Aantekening van Marchand:

De Keizer vergist zich hier; de groot-maarschalk verklaarde in 1819 dat deze verklaringen veranderd waren en als waardeloos werden beoordeeld als het resultaat van politieke gebeurtenissen, En dat dhr. Peyrusse's bedrag perfect in orde was tijdens de Honderd Dagen.

390. Generaal Rigaud werd verschillende keren ernstig gewond; hij diende in 1814 en 1815, beval de arrestatie van de hertog van Bellune (Victor) en verborg Lefebvre-Desnouettes. Bij verstek ter dood veroordeeld in 1816, hij ging naar de Verenigde Staten en stierf in Orleans in 1820.

391. Dit was een oude vriend van de Keizer, die zich bij hem voegde op Elba (zie Marchands eerder genoemde herinnering omtrent Elba). Hij was inspecteur van de garde tijdens de Honderd Dagen, zag toe op hun demobilisatie onder de Tweede Restauratie. Gedwongen met pensioen te gaan in 1817, hij ging weer in actieve dienst in 1830 en ging weer met pensioen in 1832; de nalatenschap van de Keizer voor hem kwam tot slechts 53.000 francs. Hij stierf in 1842 en werd beschouwd als een voorbeeld van eerlijkheid en trouw.

392. Generaal Letort was een van de grootste cavaleristen van het Keizerrijk, vele keren gewond en veel onderscheiden. Hij werd dodelijk gewond bij Gilly op 15 juni 1815 en stierf twee dagen later.

733

Deze 24 april 1821, Longwood

Dit is een vierde codicil aan mijn testament. Door de beschikkingen, die we eerder hebben gedaan, hebben we nog niet aan al onze verplichtingen voldaan. Vandaar dat we besloten hebben een vierde codicil te maken.

1°. Wij laten na aan de zoon of kleinzoon van baron du Theil, luitenant-generaal bij de artillerie, oud-commandeur van Saint-André, die de leiding had van de school van Auxonne voor de Revolutie, de som van 100.000 francs als herinneringsteken voor de zorg, die deze dappere generaal voor ons heeft gehad, toen wij luitenant en kapitein onder zijn bevel waren.

2°. Idem aan de zoon of kleinzoon van generaal Dugommier, die chef van het leger te Toulon was, een som van 100.000 francs. Wij hebben onder zijn bevel dit beleg gevoerd, toen wij de artillerie aanvoerden. Dit als teken van herinnering voor de eerbied, aanhankelijkheid en vriendschap, die ons door deze dappere en onverschrokken generaal gegeven is.

3°. Idem laten wij na 100.000 francs aan de zoon of kleinzoon van de gedeputeerde van de Conventie Gasparin, die het volk vertegenwoordigde bij het leger van Toulon. Hij beschermde en sanctioneerde met zijn autoriteit het plan, dat we maakten om de inname van de stad mogelijk te maken en dat tegenovergesteld was aan het plan, dat door het Comité de salut public werd gemaakt. Gasparin beschermde ons door zijn protectie tegen de overlast en onwetendheid van de stafofficieren, die het leger

commandeerden voor de komst van mijn vriend Dugommier.

4°. Idem, laten wij na 100.000 francs aan de weduwe, zoon of kleinzoon van onze aide de camp Muiron, aan onze zijde gedood te Arcole, terwijl hij ons met zijn lichaam beschermde.

5°. Idem, 10.000 francs aan de onderofficier Cantillon, die een proces moest ondergaan met de beschuldiging dat hij lord Wellington had willen vermoorden, waarvan hij vrij werd gesproken. Cantillon (393) had evenveel recht deze oligarch te vermoorden, als de laatste recht had me te sturen naar Sint-Helena om me te laten lijden op haar rotsen. Wellington, die deze aanslag heeft voorgesteld, probeerde dit te rechtvaardigen door te wijzen op de belangen van Groot-Brittannië. Als Cantillon werkelijk deze lord had vermoord, zou hetzelfde excuus gebruikt zijn en gerechtvaardigd door hetzelfde motief, het belang van Frankrijk om van een generaal af te komen, die tussen haakjes, door de gewelddadige overgave van Parijs en daardoor verantwoordelijk was voor het bloedvergieten van de martelaren Ney, Labédoyère ed. en voor de misdaad van het plunderen van de musea, tegen de tekst van de verdragen in.

393. In februari 1818, toen Welling op weg was naar zijn huis in Parijs, werd er een schot gehoord; een kogel miste de koetsier. Een Bonaparte pamflet kopte: 'De imbeciel vuurde te hoog; hij dacht dat hij richtte op een groot man.....' De hertog werd geadviseerd Parijs te verlaten, maar hij weigerde. De politie arresteerde spoedig Cantillon en bracht hem voor het gerecht, maar hij werd het volgende jaar vrijgesproken, ondanks sterke verdenkingen.

734 *6°. Deze 400.000 (394) francs zullen worden toegevoegd aan de 6.400.000 francs, die wij hebben en die onze nalatenschap brengt op 6.810.000 francs. Deze 410.000 francs moeten beschouwd worden als deel van ons testament, artikel 36 en moeten in elk geval dezelfde weg volgen als de overige legaten.*

7°. De 9.000 pond sterling, die we hebben gegeven aan graaf en gravin Montholon, moeten als ze zijn uitbetaald, worden afgetrokken en verwijderd van de legaten, die we hem deden in ons testament. Als ze niet zijn uitbetaald, worden deze notities verwijderd.

8°. Met betrekking tot het legaat aan graaf Montholon, wordt het pensioen van 20.000 francs dat aan zijn vrouw is gegarandeerd, geannuleerd. Graaf Montolon wordt opgedragen dit zelf aan haar te betalen.

9°. De administratie van zo'n nalatenschap, totdat het geheel is afgewikkeld, maakt kosten voor bureauwerk, reizen, consultaties en gerechtskosten. Wij verwachten dat onze executeurs-testamentairs hiervoor 3 procent zullen gebruiken voor alle nalatenschappen, zowel voor de 6.810.000 francs als voor de bedragen genoemd in de codicillen en voor de 200 miljoen francs voor het privé bezit.

10°. Al het bijeenkomende sommen zullen in handen gegeven worden van een thesaurier en verdeeld worden volgens de opdrachten van onze executeurs-testamentair.

11°. Mochten de sommen, die komen van de hiervoor genoemde zaken, niet voldoende zijn om de kosten te bestrijden, zullen er regelingen getroffen worden, die er voor zorgen dat de kosten van de drie executeurs-testamentair en de thesaurier, elk in verhouding tot wat wij nalaten in ons testament en codicillen, worden bestreden.

12°. Zouden de sommen, die komen van de hiervoor genoemde zaken, hoger zijn dan nodig is, dan zal het overtollige tussen de drie executeurs-testamentair en de thesaurier verdeeld worden in verhouding tot hun respectievelijke legaten.

13°. Wij benoemen als thesaurier graaf Las Cases en anders zijn zoon en bij gebrek hieraan generaal Drout.

Dit codicil is geheel geschreven met mijn eigen hand, ondertekend en gezegeld met onze zegels.

NAPOLÉON

394. Hier moet gelezen worden: 410.000 francs.

735 **BRIEVEN**

Eerste en enige blad

Monsieur Laffitte, Ik gaf u in 1815 op het moment van mijn vertrek uit Parijs, een som van bijna 6 miljoen, waarvoor u mij een tweetal reçu's hebt gegeven. Ik heb één van die reçu's geannuleerd en ik draag graaf Montholon op u het andere reçu aan te bieden, waarvoor u hem na mijn dood de genoemde som moet geven met de rente van 5% per 100 vanaf 1 juli 1815 met aftrekking van de uitbetalingen, waarvoor u opdracht kreeg in opdracht via mijn orders.

Ik wens dat de opheffing van de rekening accoord zal zijn tussen u, graaf Montholon, graaf Bertrand en de heer Marchand. En als deze opheffing geregeld is, geef ik u via hun gehele en absolute decharge van voornoemde som.

Ik heb u eveneens een kistje met mijn medailles gegeven: ik vraag u dit terug te geven aan graaf Montholon.

Deze brief heeft geen ander doel, ik smeeek God, Monsieur Laffitte, dat Hij u gezond laat zijn en u bewaart.

NAPOLÉON

Longwood, eiland Sint-Helena, deze 25 april 1821.

Één uniek blad

Monsieur de baron la Bouillerie, rentmeester van mijn privé domein, ik vraag u terug te geven de rekening en de geldsom na mijn dood aan graaf Montholon, die ik de uitvoering van mijn testament heb opgedragen.

Deze brief heeft geen ander doel, ik smeeek God, Monsieur de baron la Bouillerie, dat Hij u gezond laat zijn en u bewaart.

NAPOLÉON

Apart van deze regelingen is er een met betrekking tot generaal Gourgaud, die prins Eugène instrueert een bedrag aan deze generaal uit te betalen van 10.000 francs pensioen, dat de Keizer bij zijn moeder had gelaten, toen hij naar Parijs vertrok. Die regeling was gemaakt als een teken van zijn dankbaarheid voor generaal Gourgauds toewijding en de diensten, die hij de Keizer had geboden voor tien jaar lang zijn eerste aide de camp te zijn, op de slagvelden in Duitsland, Rusland, Spanje en Frankrijk of op Sint-Helena.

736 Graaf de Montholon vertelde ons, dat hij een onafgemaakt codicil had nagelaten; het was gedateerd 27 april 1821 en het begon aldus:

Met een ziek lichaam, maar met een gezonde geest heb ik met mijn eigen hand dit achtste codicil aan mijn testament geschreven:

- 1. Ik benoem als mijn executeurs Montholon, Bertrand en Marchand en als mijn schatbewaarder Las Cases of zijn zoon.*
- 2. Ik bid mijn geliefde Marie-Louise om in dienst te nemen mijn dokter Antommarchi, die ik een levenslang pensioen nalaat van 6.000 francs, dat ze hem moet betalen.....*

De Keizer was niet verder gekomen; de verdeling, die volgde was voor de gravinnen Bertrand en de Montholon, onder dictaat van de Keizer.

HOOFDSTUK 28 (blz. 737 – 752)
Mijn dankbaarheid tegenover de Keizer -
Aankomst te Engeland -
Afrekening en verslagen – Terugkeer naar Frankrijk –
Bezoeken en formaliteiten – Mijn trouwen

737 Toen het lezen van al deze documenten, die de laatste gedachten van de Keizer bevatten over liefde, aanhankelijkheid en dankbaarheid, voorbij was, gingen we uit elkaar, ieder vervuld met verschillende indrukken, die bij ons waren boven gekomen. De mijne waren diepe dankbaarheid en bewondering. We namen met ons mee het onsterflijke dictaat van de Keizer, die een monument had opgericht in zijn literaire glorie en we waren ons net bewust geworden dat er een niet minder groot monument in ons hart was opgericht.

In het eerste zagen we de grootste leider en de grootste man van de eeuw, het andere toonde ons de Keizer. Zo vaak genoemd de als de beste zoon, vader, echtgenoot, vriend en degene, die het minst geleverde diensten vergat. Hoe ontroerend die voorgaande tekenen van zijn geheugen waren, lagen in de details, die hij toevoegde aan de erfenissen aan baron Dutheil, generaal Dugommier, Gasparin, Muiron en zij van een lagere rang: aan Hubert, aan Lavigne, aan Dervieux, drie van zijn bedienden in Egypte! En op welk tijdstip in zijn leven creëerde de Keizer dit ogenblik van hart-gevoeligheid? Toen hij leed aan acute pijn, die hem dwong te onderbreken, wat hij schreef met zo'n helderheid, nauwkeurigheid, logica en berekening. De vele codicillen evenals zijn testament waren alle in zijn eigen handschrift geschreven; omdat hij bijna altijd dicteerde, was hij weinig gewend te schrijven.

738 Van de regelingen van de Keizer kende ik alleen de inventarissen en de instructies, die hij mij gedicteerd had. Alle toelagen, waarover we net gehoord hadden, waren alleen bepaald in het gezelschap van graaf de Montholon en ik wist er niets van. De Keizer had me wel verteld als vrouw een dochter te zoeken van een officier of van een soldaat van zijn oude garde (395), maar ik kende niet de mate van zijn vrijgevigheid ten opzichte van mij. Wat ik ver boven alles plaatste, was de bijkomende verklaring van de Keizer: 'De diensten, die hij me gaf, waren die van een vriend.' Die woorden vulden mijn ziel, ze waren mij dierbaarder dan al de rest. Ik voelde me naar hem opgetrokken en ik beloofde mijzelf nooit in mijn leven iets te doen dat me zou verlagen van de positie in de samenleving en het nageslacht, waar de vriendelijkheid van de Keizer me geplaatst had.

We vervolgden onze weg met een stevige wind en onze tocht was lang en gelukkig. Onder de tropen hadden we mooi weer, maar een paar dagen later in de Baai van Biskaje, werden we getroffen door ruw weer, dat 24 uur duurde, waarna we spoedig de kust van Engeland in het oog kregen. Het eerste land dat we opmerkten, was het Isle of Wight, toen kwamen we aan in Portsmouth en de haven van Spithead, waar we het anker lieten vallen op 31 juli, 65 dagen lang een moeilijke tocht, we hadden nog maar twee schapen aan boord over.

We hadden ook de kust van Frankrijk gezien. Ik voelde daarbij mijn hart niet bonzen, zoals zou moeten: de gedachte dat we alleen naar het moederland terug keerden zonder de Keizer, wiens lichaam was achter gebleven in de handen van zijn vijanden, verbitterde

elk geluksgevoel, dat ik zou hebben kunnen voelen. De officier, die de brieven en verslagen van de gouverneur van Sint-Helena bij zich had, ging aan wal en vertrok onmiddellijk naar Londen. Wat ons betreft, wij moesten aan boord blijven; onze aankomst viel toevallig samen met een uitstapje dat de koning van Engeland ondernam aan boord van een jacht, zo prachtig, dat er overal goud blonk. Van alle kanten vuurden de forten en de schepen artillerie salvo's af; onze bescheiden Camel deed ook mee. Het jacht van de koning naderde ons en toen zeilde het gehele eskadron op slechts geringe afstand weg. We zagen drie personen aan land gaan, ze klommen in een roeiboort en kwamen bij ons aan boord om namens de koning te informeren naar de gezondheid van gravin Bertrand. Ze spraken ongeveer een half uur met graaf Bertrand en graaf de Montholon, vertrokken toen, ongetwijfeld tevreden met alle details, die ze hadden vernomen over de dood van de Keizer, die zij overbrachten aan hun soeverein.

395. Aantekening van Marchand: Ik wist niet dat er instructies waren opgeschreven.

739 *De derde dag na onze aankomst gingen we aan land te Portsmouth; de bevolking was nieuwsgierig om ons te zien, mannen trouw in tegenspoed. Er was zichtbare belangstelling in de massa mensen, die verzameld waren bij onze landingsplek; we waren allen ontroerd door de gevoelens van een bevolking, die de misdaad afwees, die begaan was door hun regering tegen de persoon van Keizer Napoleon. Gravin Bertrand, omringd door haar vier charmante kinderen, was speciaal het doelwit van de weldadige nieuwsgierigheid. Graaf de Montholon, de groot-maarschalk en zijn familie gingen de volgende dag naar Londen. Ik bleef belast met de supervisie over het alles uit laden, dat we meebrachten van Sint-Helena en dit alles naar Londen te sturen, waar we verwachtten verdere instructies van de Franse regering te krijgen.*

Zeilen werden gelegd over alle koffers. Waar ik ook ging, hoe meer gezegd werd, dat ik van Sint-Helena kwam, reageerden de mensen meteen op mijn vragen en waren nieuwsgierig naar alle soorten details over de gevangenschap van de Keizer. Dezelfde nieuwsgierigheid was er duidelijk in Londen, toen ik daar op 8 augustus aankwam. De groot-maarschalk en graaf de Montholon waren gehuisvest op Leicester Square en ik ging naar hen toe de dag na mijn aankomst. Ze vertelden me, dat ze naar de Franse ambassade geweest waren om te proberen voor ons paspoorten te krijgen en deze waren geleverd aan ons op 16 augustus. Toen vroeg ik de heren om mijn boekhouding door te nemen, wat leidde tot het volgende verslag:

Op deze dag, 18 augustus 1821, te Londen, hebben ondergetekenden, de executeurs van Keizer Napoleon, vastgesteld en goedgekeurd deze verslagen van de uitgaven, veroorzaakt door nalatenschap van 5 mei jl. tot aan vandaag. Deze uitgaven vormen, in overeenstemming met de aangehangen ondersteunende documenten, een bedrag van 40.184 francs, te weten:

<i>1. Begrafeniskosten:</i>	<i>3.932</i>
<i>20 gouden napoleons gelegd in een kistje</i>	<i>432</i>
<i>Zilveren munten met het profiel van de Keizer</i>	<i>3</i>
<i>Fluwelen kleed voor de lijk-kist</i>	<i>113</i>
<i>70 el zwarte doek om de doodskapel te versieren</i>	<i>3.024</i>
<i>Betalingen voor de werklui</i>	<i>144</i>
<i>Kleding voor de stalknechten, die de lijkkoets reden</i>	<i>216</i>

	<i>Totaal</i>	3.932
740	<i>2.Twee rekeningen m.b.t. begrafenis kosten voor Cipriani, de butler</i>	1.392
	<i>3.Betalingen aan de Britse bedienden</i>	600
	<i>Betalingen aan de stalknechten</i>	500
	<i>Betalingen aan de Chinezen</i>	563
	<i>Totaal</i>	1.663
	<i>4.Dokter Antommarchi's reiskosten terug naar Florence</i>	3.000
	<i>5.Teruggave van de uitgaven m.b.t. Zijne Majesteits rekening voor generaal Gourgaud</i>	2.400
	<i>6.Voedselvoorraden voor het schip voor de overtocht, transport van bagage naar Londen na het uitladen</i>	2.206
	<i>Uitgaven voor de huishouding 5 -16 mei, per rekening</i>	25.590
	<i>Uitgaven voor de huishouding 16 mei – 18 augustus</i>	14.594
	<i>Totale uitgaven voor de huishouding van 5 mei – 18 augustus</i>	40.184
	<i>Bovenstaand bedrag werd gedekt door de volgende fondsen</i>	
	<i>1.Contant in de hand per 5 mei op de inventarislijst</i>	26.503
	<i>2.Contant, voorgesloten door graaf Bertrand</i>	2.400
	<i>3.Contant, voorgesloten door graaf de Montholon</i>	4.231
	<i>4.Contant, voorgesloten door Marchand</i>	7.050
		13.681
	<i>Totaal voorgesloten</i>	40.184

Ondergetekenden hebben de accuraatheid van de bovenstaande uitgaven, gedaan voor Keizer Napoleons huishouding vanaf 5 mei, de dag van Zijne Majesteits dood, geverifieerd op deze dag, 18 augustus 1821, een totaal van kosten van 40.184 francs in de wisselkoers van Sint-Helena.

Bertrand, Montholon, Marchand.

Tot nu toe hadden verslagen de uitgaven of geld betaald in overeenstemming met de orders van de Keizer, gewettigd. Dezelfde dag maakte graaf de Montholon de volgende verslagen, daarmee de voorafgaande vastleggend: (396)

396. Aantekening van de uitgever: Marchand rekent hier fout.

741 *Verslag van de opheffing van de uitgaven van de huishouding van Keizer Napoleon vanaf 5 mei tot 18 augustus 1821.*

Op deze dag, 18 augustus 1821, te Londen, hebben ondergetekenden, de executeurs van Keizer Napoleon opgeschreven en bevestigd de huidige lijst van uitgaven vanaf 5 mei tot heden. De verzamelde betalingen, in overeenstemming met de aangehangen documenten, een bedrag van 341.478 francs, is als volgt:

17 mei 1821:

<i>Betaling aan dokter Arnott</i>	<i>13.960</i>
<i>Munten met het profiel van de Keizer, geplaatst in de lijk-kist</i>	<i>435</i>
<i>Fluwelen doek voor de doodskist</i>	<i>113</i>
<i>70 el zwart doek voor bekleding doodskapel</i>	<i>3.168</i>
<i>Rouwkleding voor de Britse bedienden</i>	<i>216</i>
<i>Kaarsen voor de doodskapel</i>	<i>602</i>
<i>Rekening van de butler – uitgaven van 1 tot 5 mei</i>	<i>1.027</i>
<i>Achterstallig: uitgaven ten laste van privé fondsen van de Keizer</i>	<i>3.010</i>
<i>Subtotaal:</i>	<i>22.531</i>

Bedragen, onthouden aan de lonen van de bedienden op bevel van de Keizer:

<i>Marchand</i>	<i>25.232</i>
<i>Saint-Denis</i>	<i>7.800</i>
<i>Pierron</i>	<i>9.053</i>
<i>Cursot</i>	<i>150</i>
<i>Chandelier</i>	<i>150</i>
<i>Archambault</i>	<i>150</i>
<i>Subtotaal:</i>	<i>45.785</i>

<i>Reguliere lonen voor april</i>	<i>7.705</i>
<i>Reguliere lonen voor mei</i>	<i>7.705</i>
<i>Betaling aan de Britse bedienden</i>	<i>1.663</i>
<i>Rekening dokter Antommarchi</i>	<i>18.060</i>
<i>Rekeningen mbt. uitgaven voor Cipriani, de butler</i>	<i>1.392</i>
<i>Teruggave aan generaal Gourgaud</i>	<i>2.400</i>

Betalingen mbt. de uitvoering van codicil no. 2, gedateerd 16 april 1821:

<i>Graaf Bertrand</i>	<i>48.500</i>
<i>Graaf de Montholon</i>	<i>48.500</i>
<i>Dhr. Marchand</i>	<i>48.500</i>
<i>Saint-Denis</i>	<i>14.550</i>
<i>Noverraz</i>	<i>14.450</i>

742	<i>Pierron</i>	<i>14.550</i>
	<i>Vignali</i>	<i>14.550</i>
	<i>Archambault</i>	<i>9.700</i>
	<i>Coursot</i>	<i>9.700</i>
	<i>Chandelier</i>	<i>4.850</i>
	<i>Subtotaal:</i>	<i>82.450</i>

<i>Voor de Britse soldaten, die de lijkist droegen</i>	2.000
<i>Voedselvoorraden, geplaatst aan boord van de Camel voor de overtocht</i>	2.286
<i>Alle totaal:</i>	341.478

Bovengenoemde som werd gedekt door de volgende fondsen:

<i>Contant uit de hand van dhr. Marchand</i>	26.503
<i>Contant uit de hand van graaf de Montholon</i>	301.330
<i>Totaal:</i>	327.833

<i>Contant voorgeschoten door de executeurs:</i>	
<i>Door graaf Bertrand</i>	2.400
<i>Door graaf de Montholon</i>	4.195
<i>Door Marchand</i>	7.050
<i>Totaal:</i>	13.644

Totaal uitbetaald: **341.478**

De ondergetekenden hebben de nauwkeurigheid van bovenstaande uitgaven en bronnen gecontroleerd, die kloppen en hebben deze verslagen ondertekend op bovengenoemde datum in het huis van graaf Bertrand op Leicester Square, Londen.

Getekend: Bertrand, Montholon, Marchand.

743

Gedurende de tien dagen, die ik in Londen was, besteedde ik mijn tijd aan het bezoeken van de meest bijzondere en grootste gebouwen, waard om bezichtigd te worden in deze grote hoofdstad en haar omgeving. Mijn nationale trots was verwond in de straten winkels aan te treffen met een luxe, die ik thuis slechts in het Palais-Royal had gezien; maar ik liep zes jaar achter de feiten aan in Frankrijk en toen ik in Parijs aankwam, merkte ik op dat we niet waren achter gebleven, vergeleken met onze burens: de luxe had ook onze winkels bereikt. Ik had dus niets meer te doen in Londen, waar graaf Bertrand en graaf de Montholon bezig waren met hun politieke posities. Ik ging naar ze toe op de ochtend van mijn vertrek, 19 augustus, om te informeren of zij boodschappen zouden hebben, evenals naar gravin Bertrand. Ze gaven me mondelinge boodschappen voor een paar vrienden en brieven voor de dhr. Laffitte en graaf Turenne.

Ik verliet Londen en ging naar Dover en was de volgende dag in Calais. Mijn koffers en kratten werden in beslag genomen om te onderzoeken. Ik had bezwaren tegen zo'n controle, niet omdat ik tegen welke wet dan ook inging, maar ik was bang voor de bezittingen van de Keizer, die voor mij heilige relikwieën waren en die niet met het respect, dat ik er voor had, zouden worden behandeld. Ze wisten, dat ik uit Sint-Helena kwam en verscheidene medewerkers of anderen wachtten ongeduldig op de komst van hun chef, die toezicht hield over de controle. Hij kwam eindelijk aan en zei me een koffer te openen, die hij aanwees: het was precies die met de kleding. Een grote kring van mensen drong dicht op ons en allen konden in de open koffer de hoed van de Keizer met de driekleurige cocarde, liggend op een uniform van de jagers van de keizerlijke garde zien, waarop de versierselen van het Légion d'honneur lagen. Twee medewerkers zouden met het onderzoek beginnen, toen de chef zei: 'Raak niets aan, sluiten.'

‘Meneer’, zei hij tegen mij, ‘dat zijn zaken, die in ruste moeten blijven. U heeft niets in uw kratten, dat tegen de wet in gaat? Of deze heren?’ voegde hij er aan toe, zich wendend tot Saint-Denis, Pierron en Noverraz. We antwoordden dat we dat niet hadden en dat was de mate van controle, waaraan we onderworpen waren. Ik had het grote ongemak vermeden alles uit te pakken en ik was geraakt door de eerbied, die het zien van de bezittingen van de Keizer had opgewekt. Ik ging diezelfde avond weer op weg en op de avond van de 22^e was ik in Parijs, te midden van een familie, die blij was mij weer te zien, terwijl ik blij was te zien dat er niemand ontbrak.

De dag na mijn aankomst, bracht ik de berichten rond, die ik had mee gekregen. Ik ging naar dhr. Laffitte om hem op de hoogte te brengen van het komende bezoek van graaf de Montholon en graaf Bertrand en ik gaf hem een kopie van de brief van de Keizer aan hem. Hij stelde mij vele dringende vragen met betrekking tot de gevangenschap van de Keizer en over zijn dood, die ik tot zijn tevredenheid beantwoordde. Hij bood me zijn huis aan, nodigde me uit voor zijn avondrecepties en vroeg mij voor de volgende dag te komen dineren. Ik dankte hem voor zijn vriendelijkheid en hartelijke ontvangst, zeggende dat mijn vader en moeder in hun buitenhuis in Auxerre waren en dat ik op het punt stond mij bij hen te voegen.

744 Direct daarna ging ik naar graaf de Turenne, die ik op de hoogte bracht van de regelingen van de Keizer met betrekking tot de voorwerpen, die hij bij hem had achter gelaten in 1815. Hij was diep ontroerd door alles, dat ik hem vertelde over de gevangenschap en de dood van de Keizer, vervuld met ontzag. Toen ik weg ging, zei hij: ‘Maar er gaat een gerucht dat de Keizer u een graaf heeft gemaakt; ik hoorde van bevoegde zijde, dat de koning (dit was Louis XVIII) bereid is u de titel te geven, als u hem er om vraagt.’

‘Graaf’, zei ik tegen hem, ‘Ik denk niet dat ik kan vragen om een titel, gegeven door de Keizer, aan een soeverein, die op Sint-Helena een commissaris had om de detentie van Zijne Majesteit te verzekeren. Ik ben voldoende geëerd dat de Keizer schreef in zijn testament, dat mijn diensten die van een vriend zijn geweest.’ Ik verliet hem en ging naar generaal Gourgaud. Op de 25^e was ik op weg naar Bourgondië en op de 26^e openden zich de armen van mijn ouders om me te begroeten. Vele tranen waren er door onze scheiding gevloeid te Rambouillet in 1815; ze waren toen vergoten door sterk verdriet, maar die van zeven jaren later kwamen voort uit de vreugde mijn ouders weer te omarmen.

Ik had van dit plezierige familievene nauwelijks een maand genoten – niet zonder te denken aan onze geliefde Keizer, het herhaaldelijke object van onze gesprekken – toen ik een brief ontving van graaf de Montholon, die zijn aankomst in Parijs aankondigde en waarin hij me uitnodigde om hem daar te ontmoeten, omdat zaken van belang mijn aanwezigheid eisten. Hij informeerde mij over de claim van dokter Burton van het eigendom van het doodsmasker, gemaakt op Sint-Helena; deze zaak was naar het hof gegaan. Graaf Bertrand en graaf de Montholon kwamen tussenbeide en stelden dat het doodsmasker van de Keizer niet aan dokter Antommarchi behoorde, maar bestemd was voor Madame Mère en het moest geen voorwerp van speculatie zijn. De claim van dokter Burton werd nietig verklaard en er werd toestemming gegeven dat het Engeland mocht verlaten om haar bestemming te bereiken. Ik vernam ook, dat er, in overeenstemming met onze instructies, een verzoek was gedaan aan de Britse regering om toe te staan, dat de overblijfselen van de Keizer naar Frankrijk zouden terug keren, om daar in vrede te rusten, zoals hij zelf gevraagd had: langs de oevers van de Seine en te midden van het Franse volk, waarvan hij zo gehouden had. Indien de Franse regering dit zou weigeren, zouden wij verzoeken om een graf voor hem te maken in Ajaccio, vlak naast dat van zijn voorouders; onderstaande correspondentie volgde:

745

*Aan Lord Liverpool, President van de Britse Raad,
Milord, als executeurs van de laatste wensen van Keizer Napoleon, vragen
wij u de koning het verzoek over te brengen dat we de eer hebben om ons tot hem te
wenden.*

*Wij verblijven, enz.....
Ondertekend: graaf de Montholon, graaf Bertrand
Londen, 21 september 1821.*

Aan de koning van Engeland,

*Sir, wij zijn bezig met het vervullen van een religieuze plicht, ons
opgedragen door de laatste wil van Keizer Napoleon: wij vragen om zijn overblijfselen.
Uw ministers, Sir, kennen dit verlangen om te rusten te midden van het Franse volk,
waar hij zo van hield. De bepalingen van zijn testament zijn bekend gemaakt aan de
gouverneur van Sint-Helena. Maar die officier – zonder op ons verzoek te letten – heeft
hem laten begraven in dat verbanningsoord. Zijn moeder, die alleen luistert naar haar
verdriet, smeekt U, Sire, voor de overblijfselen van haar zoon en de geringe troost in
staat te zijn haar tranen op zijn graf te laten vloeien. Toen hij nog op de troon zat, was
hij de scheidsrechter van de wereld en op zijn rots was nog steeds de schrik van zijn
vijanden, in de dood zal de glorie alleen hem overleven.*

*Wij verblijven, enz.....
Ondertekend: graaf de Montholon, graaf Bertrand
Londen, 21 september 1821.*

De Britse ambassadeur aan graaf de Montholon,

*De Britse ambassadeur heeft de eer graaf de Montholon te informeren
dat hij van zijn regering de opdracht heeft ontvangen om informatie tussen hem en
generaal Bertrand uit te wisselen, hij zal hem morgen, vrijdag om 12.30u., verwachten,
hopende dat hij zal komen als hem dat uur schikt.*

*De Britse ambassadeur zendt graaf de Montholon zijn hoogste eerbied.
Parijs, 2 december 1821*

746 Deze communicatie was een mondelinge verklaring, dat de Britse regering zichzelf niet beschouwde als de bewaarder van de overblijfselen van de Keizer en dat deze naar Frankrijk zouden terug keren, zodra de Franse regering hiertoe de wens had uitgedrukt. Als resultaat van deze verklaring, werden de formaliteiten onmiddellijk begonnen door het Franse ministerie, maar zonder resultaat. Pas in 1822 stond de hertog van Montmorency, toen minister, toe de volgende brief aan koning Louis XVIII te sturen:

*Sire, voordat we terug keerden naar het moederland, zijn we er op geweest
toestemming te vragen aan de koning van Engeland om naar de oevers van de Seine de
overblijfselen van keizer Napoleon terug te brengen, die op dit moment in een
verbanningsland rusten.*

*De uitvoering van zo'n wens blijft aan Uwe Majesteit: de Britse regering heeft ons
dat gezegd. Alstublieft, Sire, sta tenminste hetzelfde marmer toe in Ajaccio om de zoon
naast de vader te bedekken, in de heilige aarde, waarop hij is geboren en heeft geleefd
(397).*

*Sire, we hebben onze stemmen verheven naar Uwe Majesteit om de opdracht van een
heilige missie te vervullen. Wij zullen uw koninklijk besluit in stilte afwachten, maar*

we voelen dat geen enkele overweging ons zou kunnen bevrijden van een heilig besluit van het graf.

We hebben de eer gehad om de koning de tekenen van onze diepe respect aan te bieden.

*Getekend: graaf de Montholon, graaf Bertrand, Marchand
Parijs, 4 mei 1822*

Deze vraag was niet succesvol. Het kwam op de prins aan, die aan de macht kwam na de Revolutie van 1830, de publieke opinie te bevredigen door zijn zoon, de prins de Joinville naar Sint-Helena te sturen om de overblijfselen van de Keizer op te halen en ze triomfantelijk terug te brengen over de zeeën. Naar de glorierijke schaduw van de vlag van Austerlitz.

Ik was nauwelijks in Parijs terug, toen ik bezoek ontving van vele van de vrienden van de Keizer, die hun sympathie kwamen uitdrukken, me uitnodigden om bij hen te komen:

397. Napoleons vader, Charles de Buonaparte, stierf in Montpelleir in 1785. Hij werd eerst begraven in het Cordelier-gewelf in die stad, werd in 1804 verplaatst naar de crypte van de kerk Saint-Leu Taverny en tenslotte in de keizerlijke kapel in Ajaccio, waar zijn vrouw uiteindelijk was begraven.

747 De hertogen van Vizenza (Caulincourt), Bassano (Maret), Padua (Arrighi), gravin Regnault de Saint-Jean d'Angély, Cambacérès, Rambuteau, Montesquiou, Turenne. Ze toonden me allen grote vriendschap, die ik onderhield en waarvoor ik voor altijd dankbaar blijf.

De Keizer had me gevraagd van zijn haar een armband te laten maken voor de keizerin en een horlogeketting voor zijn zoon. Dit was een moeilijke zaak, omdat het haar kort was, het moest aan elkaar geknoopt worden en ik had het thuis bij elkaar bewaard om er zeker van te zijn, want er zou geen vervanging zijn. Ik had ook gouden kastjes laten maken, waarin ik het haar van de Keizer plaatste en ik stuurde ze naar alle leden van de keizerlijke familie: Madame Mère, zijn broers, zusters, zwagers, neven en nichten, evenals naar kardinaal Fesch. Deze wens was aan mij door de Keizer geuit. De meest vleiende brieven kreeg ik terug, die getuigden van de gevoelens bij hen opgewekt en het eren van de herten, van waaruit ze waren geschreven; misschien zal ik ze aan het eind van dit boek weergeven (*heeft Marchand niet gedaan, rkv*).

Het regelen van de zaken ging pijnlijk langzaam ondanks alle inspanningen van graaf de Montholon de obstakels, die dit tegenwerkten, weg te nemen. Een laatste, heilige wens bleef voor mij over om te vervullen: die van trouwen met een weduwe, zuster of dochter van een officier of soldaat van de keizerlijke garde. Graaf en gravin de Montholon, die altijd hun vriendelijkheid aan mij getoond hebben, zeiden dat zij een charmante jonge persoon voor me gevonden hadden, die perfect aan de wens van de Keizer voldeed en die, geloofden ze, 'ook de keuze is van uw eigen hart. Opgevoed in soberheid, is ze verbonden aan een grote Duitse familie van haar moeders kant; via haar vader brengt zij u een van de meest eervolle namen van het leger: die van generaal Brayer; hij stond als generaal aan het hoofd van de lijst van generaals in de lijst van het testament van de Keizer. Vindt u dit goed?' vroeg gravin de Montholon. 'Mevrouw', zei ik, 'vrouwen zijn in een betere positie dan mannen om te oordelen wat ons past. Als u de goedheid hebt belang in dit huwelijk te stellen, komt dat, omdat u hier vanuit alle kanten naar kijkt en u bent er bijna zeker van dat in het verzekeren van Mlle de Brayers geluk, u ook het mijne zult verzekeren. Ik heb slechts één vrees: dat ik haar niet beval. De familie kent me, zegt u en zij kent de mijne. Ik ben te vereerd om deze vereniging niet te accepteren. Verzekeer gravin de Brayer er vriendelijk van, dat mijn gehele leven er totaal aan gewijd is haar dochter gelukkig te maken.'

748 Dit aanbod werd me gedaan op 15 juli 1823. Op 15 november, vier maanden later, werd het huwelijk gevierd in de kerk Notre-Dame-de-Lorette, in de voorstad Montmartre. Het was vol met mensen, inclusief vele gedistingeerden. De mensen waren benieuwd een huwelijk te zien, dat onder de auspiciën van de Keizer werd gevierd, het resultaat van een wens, die hij had uitgedrukt op zijn sterfbed op Sint-Helena. Onder de generaals en de hoogste officieren waren: de hertog van Trévise (Mortier), de generaals Montholon, Gourgaud, Ornano, Merlin, Meunier, Saint-Clair, die allen officieel getuigen waren. Het orgel was gestopt met spelen, een gracieuze en aardige jonge vrouw, 17 jaar oud, knielde op een bidstoel voor het hoofdaltaar, van top tot teen gewikkeld in de zijden sluier, een rijk geschenk van keizerin Marie-Louise. Ze wachtte rustig de komst van de eerbiedwaardige parochie priester af, die haar huwelijk zou zegenen. Toen hij verscheen, stond ze op om te luisteren naar een eenvoudige toespraak, die de nadruk legde op de nieuwe plichten, die op haar rustten na haar huwelijk. Die jonge vrouw, mijn beste Malvina (*is de dochter van Marchand!*, rkv): zij was je moeder, dit was mijn huwelijk, dat daar werd gevierd. Ik beloofde plechtig aan De Heer, aan de voet van zijn altaar, deze engel van vriendelijkheid en deugdzaamheid geluk te brengen, wiens bestemming mij was toevertrouwd.

Vele jaren gingen voorbij sinds die tijd; als jij niet hier was, mijn kind, om me er aan te herinneren, dat de tijd zo snel gaat, zou ik me hebben afgevraagd, hoe het is gebeurd, zo perfect en wolkenloos is mijn geluk gebleven.

Vele keren heb ik aan je wens voldaan de Keizer te leren kennen door je vragen met betrekking tot deze grote man te beantwoorden. Het is om je beter te leren – en later, jouw kinderen – wat hij voor mij betekende, waarom ik je deze herinneringen nalaat. Het is om nog beter je de man te laten zien, die de scheidsrechter van koningen was, even groots in tegenspoed als op zijn troon, toen hij Europa commandeerde; en om je te vertellen over zijn gelatenheid, toen hij stervende was op de rots van Sint-Helena – daar gevangen gehouden door de haat van koningen – dromend van zijn mooie Frankrijk, zijn zoon en het leger.

18 oktober 1842

Marchand

749 *Twee zwart-wit afbeeldingen*

750 *Twee zwart-wit afbeeldingen*

751 *Twee zwart-wit afbeeldingen*

752 *Twee zwart-wit afbeeldingen*

753- Een brief van Sir Thomas Reade (plaatsvervanger van Hudson Lowe) over de autopsie.

756 Bijgesloten het (korte) het autopsie rapport van de Britse dokters:

Thomas Shortt, M.D., PHY. & P.M.O.

Archibald Arnott, M.D., Surgeon 20 Regt.

Charles Mitchell, M.D., Surgeon of H.M.S. Vigo

Francis Burton, M.D., Surgeon 66 Regiment.

756 Hier een zeer korte versie van het autopsie rapport van Antommarchi uit:
Les Dernier Moments de Napoleon (1825).

757 Appendix twee.
Een korte reactie van Ben Weider, CM, Ph.D.:
Hij bevestigt hier nogmaals zijn theorie van arsenicum vergiftiging.

758 *Lege bladzijde*

759- Literatuuropgave:

764

Van deze lijst noem ik de boeken, die ikzelf ook daadwerkelijk in mijn eigen bibliotheek in bezit heb:

- LOWE PAPERS: *Enkele Volumes*, zelf gekopieerd op Sint-Helena
- ABELL (Mrs. Lucia, Élisabeth): *Napoléon à Sainte-Hélène*, z.j.
- LE MAMELUK ALI (Saint-Denis): *Souvenirs*, 2000
- AUBRY (OCTAVE): *Sainte-Hélène*, 1935
- COMTE DE BALMAIN: *Mission de Sainte-Hélène*, 1817. Correspondance officielle. 1927
- BERTRAND (général): *Cahiers de Sainte-Hélène présentés et annotés par Paul Fleuriot de Langle. Janvier 1821, mai 1821 et 1816-1817. 1951*
- PAUL FRÉMAUX: *Les Derniers jours de l'Empereur*, 1951
- GOURGAUD (le général baron): *Journal inedit*, 1899
- LAS CASES: (comte De): *Le Mémorial de Sainte-Hélène*, 1895
- MONTHOLON (général De): *Récits de la captivité de l'empereur Napoléon à Sainte-Hélène*, z.j.
- O'MEARA (Barry): *A Voice from Saint-Helena*, 1854
- ROSEBERRY (Lord): *Napoléon, La dernière Phase*, 1900

765- *Lege bladzijde*

766

767- *Academische Index*

791